

Yrkeslärare per program

Yrkeslärare per program

Beställningsuppgifter:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-postadress: skolverket@fritzes.se

ISSN: 1103-2421
ISRN: SKOLV-R-414-SE
Beställningsnr: 14:1418

Omslagsfoto: IBL/Juice Images
Grafisk produktion: AB Typoform
Tryck: Taberg Media Group AB, Taberg, 2014
Utgiven av Skolverket, Stockholm

Förord

Sedan 2011 har Sverige haft en ny gymnasieskola, med 18 nationella program varav 12 yrkesprogram. Skolverket har ett löpande uppdrag att följa upp och analysera utvecklingen i gymnasieskolan. Det är ett uppdrag som är mångfacetterat och som löper över flera år. För att hantera bredden har Skolverket beslutat att genomföra olika delstudier och att redovisa olika delar av gymnasieskolans utveckling olika år. Denna rapport är en av de delar som Skolverket redovisar 2014.

Syftet med rapporten är att beskriva tillgången på yrkeslärare i gymnasieskolans yrkesprogram. För detta ändamål har Skolverket genomfört en enkätundersökning riktad till de skolor som ger yrkesprogram.

Rapporten har tagits fram av Thomas Furusten och Fredrik Lundholm vid Skolverkets analys- och utredningsenhet.

Stockholm, oktober 2014.

Anna Ekström
Generaldirektör

Thomas Furusten
Projektledare

Innehåll

Sammanfattning 6

1. Inledning 7

Bakgrund 8

Syfte, frågeställningar och metod 9

Läsanvisning 13

2. Vilka är yrkeslärarna? 15

Yrkeslärare är äldre än andra gymnasielärare 16

Yngre yrkeslärare på fristående skolor 18

Vanligt med deltidsarbete 18

Lägre andel tillsvidareanställda på fristående skolor 19

Ovanligt med arbete på flera skolor 20

Olika lärartäthet i landet 20

Många har kort erfarenhet i läraryrket 21

3. Skolornas lärartillgång och rekryteringsbehov 23

Stort aktuellt rekryteringsbehov 24

Fortsatt stort rekryteringsbehov på tre års sikt 27

Många nyrekryteringar av yrkeslärare 29

På många inriktningar fyller de rekryterade inte kompetensbehoven 31

Anledningar till att yrkeslärare slutar 32

4. Yrkeslärarnas meriter 33

Behörighet och legitimation 34

Hög andel obehöriga yrkeslärare 35

Yrkeserfarenhet är det viktigaste kompetenskravet 36

5. Sammanfattande diskussion 41

Rekryteringssituationen 42

Yrkeslärarnas kvalifikationer 43

Yrkeslärarnas ålder och erfarenhet 44

Den långsiktiga försörjningen av yrkeslärare 44

Bilaga 1. Programvis redovisning 46

Uppgifterna i programredovisningen 46

Barn- och fritidsprogrammet 48

Bygg- och anläggningsprogrammet 50

El- och energiprogrammet 52

Fordons- och transportprogrammet 54

Handels- och administrationsprogrammet 56

Hantverksprogrammet 58

Hotell- och turismprogrammet 60

Industri tekniska programmet 62

Naturbruksprogrammet 64

Restaurang- och livsmedelsprogrammet 66

VVS- och fastighetsprogrammet 68

Vård- och omsorgsprogrammet 70

Bilaga 2. Undersökningens tillförlitlighet 72

Bilaga 3. Enkäten 76

Referenser 80

Sammanfattning

I den reformerade gymnasieskolan som infördes hösten 2011 finns 12 yrkesprogram med sammanlagt 42 programinriktningar och ett stort antal yrkesämnen. Den här rapporten kartlägger tillgången på yrkeslärare per yrkesprogram, utifrån en enkät riktad till rektorer på gymnasieskolorna och information från lärarregistret. Behovet av yrkeslärare är generellt stort men varierar i hög grad på program- och inriktningsnivå. Detta behov hänger samman med elevantalet på de olika programmen och tillgången på yrkeslärare med kompetenser inom de olika yrkesområdena.

Utifrån undersökningen framkommer i korthet följande.¹

- Yrkesprogrammen har ett aktuellt rekryteringsbehov på mellan 4 och 18 procent av det nuvarande antalet yrkeslärare.
- Lärarförsörjningen under de närmaste åren innebär stora utmaningar på el- och energiprogrammet, industritekniska programmet, VVS- och fastighetsprogrammet, bygg- och anläggningsprogrammet, samt fordons- och transportprogrammet.
- Rekryteringsbehoven förväntas öka på några års sikt. Detta beror främst på hög omsättning av yrkeslärare och stora förestående pensionsavgångar inför en samtidig kommande ökning av ungdomskullarna i gymnasieålder.
- Andelen obehöriga lärare är hög inom yrkeslärarkåren. På många program löser skolorna behoven genom att anställa annan undervisande personal än lärare. Andelen obehöriga lärare är väsentligt högre på fristående skolor än offentliga.
- De kvalifikationer som rektorerna värderar högst vid rekryteringar till yrkeslärartjänster är ämnesrelevant yrkeserfarenhet samt goda arbetsmarknads-kontakter.
- På flera av de stora programinriktningarna uppger rektorerna att de senast rekryterade yrkeslärarna inte till fullo uppfyllt skolans kompetensbehov.

1. Se även den längre sammanfattande diskussionen i kapitel 4.

KAPITEL 1

Inledning

1. Inledning

Bakgrund

Skolverket har sedan 2012 haft ett löpande regeringsuppdrag att årligen följa upp och analysera den reformerade gymnasieskolan.² En del av detta uppdrag avser tillgången på yrkeslärare inom gymnasieskolans yrkesprogram. År 2013 publicerade Skolverket en rapport baserad på vad som var möjligt att säga om tillgången och efterfrågan på yrkeslärare utifrån tillgängligt material.³ Rapporten undersökte också vilken typ av kompletterande material som skulle behövas för att utveckla kunskapen i dessa frågor. Följande var de kunskapsluckor som Skolverket uppmärksammade utifrån resultaten i 2013 års rapport.

- Beskrivningar av *tillgången* på yrkeslärare på programnivå kan inte göras utifrån tillgänglig statistik.
- Även *efterfrågan* av yrkeslärare bedömde Skolverket vara svår att definiera, eftersom den beror på vilka kompetenser som anställande rektorer efterfrågar.
- En fråga som inte alls kunde besvaras med hjälp av tillgängliga uppgifter 2013 var hur försörjningen av yrkeslärare ordnas i realiteten. Det vill säga vilka krav som ställs – eller som kan ställas – på de lärare som anställs.

Skolverket konstaterade 2013 att mer preciserade bedömningar om tillgången på yrkeslärare skulle kräva dels utvecklingar av statistiken och dels mer ingående studier. Statistiken om tillgången på yrkeslärare utgörs i hög grad av yrkeslärarutbildningens nybörjar- och examensstatistik. Ansvaret för utveckling av högskolestatistiken åligger Universitetskanslersämbetet (UKÄ).

Vi har i denna studie valt att gå vidare med en fördjupad undersökning om tillgång och efterfrågan på yrkeslärare på program- och inriktningsnivå. Detta främst genom en enkätundersökning riktad till de gymnasieskolor som ger yrkesprogram, men även genom analys av lärarstatistiken i Skolverkets register.

I det följande beskriver vi syfte, frågeställningar och metod för denna fördjupade undersökning.

2. Uppdrag enligt regleringsbrev för 2014 (regeringsbeslut I:22).

3. *Tillgången på yrkeslärare*, Rapport 396, Skolverket 2013.

Syfte, frågeställningar och metod

Syftet med den här rapporten är att beskriva tillgången på yrkeslärare inklusive förekomsten av annan undervisande personal än yrkeslärare. Detta för att ge en bild av huvudmännens förutsättningar att erbjuda utbildningar inom respektive inriktning.

De mer precisa frågeställningar som rapporten avser att besvara är följande:

- Vilka är yrkeslärarna sett till åldersfördelning och erfarenhet, och hur skiljer sig skolor med offentlig respektive enskild huvudman i dessa avseenden?
- Vilken bild ger rektorerna av tillgången och efterfrågan på yrkeslärare per yrkesprogram och inriktning?
- Hur stort är rektorernas behov av att rekrytera yrkeslärare på de respektive programmen? Finns det skillnader mellan olika typer av skolor?
- Vid nyrekrytering av yrkeslärare – hur är tillgången på lärare med rätt kompetenser?
- Hur stor andel av lärartjänsterna bemannas av behöriga yrkeslärare? I vilken mån förekommer annan undervisande personal än yrkeslärare på gymnasieskolorna?
- Hur många har under det senaste året slutat som yrkeslärare, och vilka är orsakerna till att de slutat?
- Vilken är rektorernas syn på betydelsen av behörighet vid rekrytering?

Förklaringar av begrepp som används i rapporten

Begreppet *kommunal huvudman*, omväxlande benämnt offentlig huvudman, innefattar både kommunala och landstingskommunala huvudmän samt gymnasieförbund.⁴ Skolor i kommunala huvudmäns regi betecknas som offentliga skolor. *Enskilda huvudmän* är de som driver fristående skolor.

Begreppet *skolenhet* avser en administrativ organisatorisk enhet enligt den definition som började tillämpas från och med hösten 2012. Varje skolenhet ska ha *en* rektor, men samma rektor kan ansvara för flera skolenheter. En skolenhet består av en eller flera närliggande skolbyggnader, samtidigt som en och samma skolbyggnad också kan innefatta en eller flera skolenheter.

För gymnasieskolan har införandet av begreppet skolenhet främst påverkat kommunala huvudmän, som har organiserat sin verksamhet i fler och mindre skolenheter än tidigare. För fristående skolor är det Skolinspektionens godkännande som avgör vad som utgör en skolenhet. Detta godkännande gäller för viss utbildning vid en viss skolenhet.

Alla statistiska uppgifter från 2012 och senare avser skolenheter. I löpande text använder vi i rapporten begreppet *skola* i mer generella beskrivningar och resonemang, medan vi använder begreppet *skolenhet* vid redogörelser av statistikuppgifter.

Med *yrkeslärare* avses i den här undersökningen all personal som undervisar i yrkesämnena.

En *tjänst* som yrkeslärare gäller oavsett om den vid tiden för enkätens besvarande bemannas av vikarie. Personer som arbetar deltid på olika inriktningar har av de svarande delats upp i procent av tjänsten, så att inte samma person räknats som heltid på flera inriktningar. En person med halvtidstjänst räknas som 0,5 tjänster.

Med begreppet *rekrytering* avses rekrytering oavsett anställningsform.

Begreppet *nydebuterade lärare* används som en benämning på lärare som arbetade sitt första år som lärare i oktober 2013.

Till personalregistret rapporterar skolorna sina respektive yrkeslärares *huvudsakliga undervisningsämne*. Utöver det huvudsakliga ämnet kan en lärare även undervisa i andra ämnen, och på olika programinriktningar.

Som *behöriga* yrkeslärare räknas lärare som antingen har yrkeslärarutbildning, eller annan lärarutbildning i kombination med relevant yrkeserfarenhet. Yrkeslärare är undantagna huvudregeln att lärare ska ha legitimation för att få bedriva undervisning.⁵ Yrkeslärare är även undantagna huvudregeln att lärare ska ha legitimation för att få anställas som lärare utan tidsbegränsning.⁶ Vidare kan lärare som bedriver undervisning i ett yrkesämne sätta betyg självständigt även om de saknar legitimation.⁷

4. Inom ett gymnasieförbund samverkar kommuner för att tillsammans kunna erbjuda ett mångsidigt utbud.

5. Kap. 13, 18 och 19 §§ skollagen [2010:800].

6. Kap. 2 kap. 20 § skollagen [2010:800].

7. 8 kap. 1 c § gymnasieförordningen, och 3 kap. 16 § skollagen.

Material och metod

Eftersom den tillgängliga statistiken är otillräcklig för att besvara samtliga av ovanstående frågeställningar krävs kompletteringar utöver registeruppgifter. Den metod som vi valt är informationsinsamling via en enkät till alla av de gymnasieskolor som höstterminen 2013 hade elever på yrkesprogram. Detta innebär alltså en totalundersökning.

Populationen hämtades från skolenhetsregistret den 5 november 2013. Detta register har upprättats efter den förändring av begreppet *skola* till *skolenhet* som infördes i registerstatistiken från och med läsåret 2012/13.

Via statistiska centralbyrån (SCB) sände Skolverket i december 2013 en webbaserad enkät till rektorerna på de skolenheter som ger minst ett yrkesprogram.⁸ Frågorna i enkäten utformades av oss i samarbete med SCB. Mätteknisk expertis hos SCB genomförde en expertgranskning, inklusive intervjuer av testpersoner, i syfte att minska risken för mätfel och för att säkerställa att enkätfrågorna fungerade som avsett. Enkäten har besvarats per programinriktning, av respektive rektor per skolenhet.

För uppgifter om yrkeslärares ålder, antal år i läraryrket samt huvudsakligt yrkesämne har vi använt lärarregistret. Dessa uppgifter kommer från SCB:s insamling av uppgifter om pedagogisk personal från skolorna, samt uppgifter hämtade från registret över totalbefolkningen. Uppgifterna avser personer som var lärare den 15 oktober 2013.

Registeruppgifter om elevutvecklingen kommer från Skolverkets statistik om elever per program, inriktning och årskurs den 15 oktober varje år. Denna statistik bygger på skolornas rapportering av elevernas studievägar.

Svarsfrekvens och anpassningar av redovisningen

Vi avslutade insamlingen av enkätsvar den 18 februari 2014 efter att två påminnelser skickats. Enkäten hade då besvarats av 499 skolenheter vilket motsvarar en svarsfrekvens på 67 procent. Svarsfrekvensen per programinriktning var dock i vissa fall väsentligt lägre: under 50 procent för vissa av inriktningarna.⁹

Vid sidan om detta *objektsbortfall*, det vill säga andelen som inte alls besvarat enkäten, eller enkätens frågor för enskilda inriktningar, förekommer även *partiellt bortfall*. Detta är andelen obesvarade separata frågor i de besvarade enkäterna. Enligt SCB:s tekniska rapport var det partiella bortfallet generellt sett lågt.

En begränsning i det insamlade materialet är emellertid ett visst *ramtäckningsfel*, vilket innebär att undersökningspopulationen inte fullständigt överensstämmer med målpopulationen. Det finns alltså vissa skillnader mellan antalet inriktningar per svarande skolenhet och samma uppgift i skolregistret. De gymnasieskolor som fick enkäten var de som hade elever på yrkesprogram hösten 2012, och som fortfarande var aktiva skolor i november 2013. Med uppdaterade elevuppgifter från oktober 2013 är antalet skolenheter med yrkesprogram 857, att jämföra med de 744 skolenheter som enkäten skickades till. Denna skillnad beror på en kombination av tre förhållanden. För det första att det skolenhetsbegrepp som används i registerstatistiken ännu inte fullständigt

8. Enkäten finns i sin helhet i bilaga 3 till denna rapport.

9. Se även tabellen i bilaga 2.

överensstämmer med skolornas faktiska indelningar i skolenheter. För det andra att det genomförts en del omorganisationer och nedläggningar av skolenheter under tiden från att populationen definierades utifrån skolenhetsregistret tills då undersökningen genomfördes, och att skolor som omorganiserades under 2013 därför inte fick enkäten.¹⁰ För det tredje att vissa av de svarande rektorerna kan ha sammanblandat begreppen skola och skolenhet, vilket innebär att dessa rektorer kan ha svarat för flera skolenheter.

På grund av denna begränsning i materialet – samt att bortfallet är mer än 50 procent för vissa inriktningar – har vi valt att i denna rapport huvudsakligen redovisa resultaten på programnivå snarare än inriktningsnivå, med fokus på programmets dominerande inriktningar. Av samma orsaker redovisar vi huvudsakligen andelsuppgifter snarare än antalsuppgifter.

För närmare beskrivningar av ovanstående, se rapportens bilaga 2: *undersökningens tillförlitlighet*.

Lärartillgången i förhållande till elevunderlaget

Det finns ytterligare skäl till att den här rapportens redovisning är inriktad mot att beskriva lärarförsörjningen på programnivå eller för de största inriktningarna. Tillgången på yrkeslärare måste beaktas i förhållande till antalet elever, speciellt i ett nuläges- eller i ett kort framtidsperspektiv. Den nya gymnasieskolans tolv yrkesprogram har alla, bortsett från vård- och omsorgsprogrammet, mellan två och fem valbara inriktningar. De senaste åren har det skett en trendmässig minskning av antalet elever på programmen.¹¹ Denna minskning har varit väsentligt större än minskningen av elevkullarna under samma period, och kan alltså beskrivas som ett kontinuerligt minskat intresse för yrkesprogram. På vissa av programinriktningarna är elevunderlaget mycket begränsat.

Ett exempel på hur situationen ser ut är VVS- och fastighetsprogrammet, som endast hade 3 874 elever läsåret 2013/14. Av programmets elever gick tre av fyra på inriktningen VVS, och de övriga på inriktningarna *kyl- och värme-pumpsteknik*, *fastighet* respektive *ventilationsteknik*. På den sistnämnda inriktningen fanns under detta läsår bara knappt 60 elever i hela landet. En beskrivning av lärartillgången på en så liten inriktning skulle vara alltför svårtolkad, eftersom efterfrågan på lärare till den specifika inriktningen i praktiken är marginell och sannolikt täcks av lärare som främst undervisar på övriga inriktningar.

Förändrade förutsättningar för yrkesutbildning i gymnasieskolan

Elevkullarnas storlek, reformeringen av gymnasieskolan och förändringar i ungdomarnas intresse för olika utbildningar har bidragit till ändrade förutsättningar för skolor som anordnar gymnasieutbildning. De senaste årens förändringar har i synnerhet påverkat de skolor som ger yrkesprogram.

10. Antalet skolenheter som har respektive programinriktning är en föränderlig uppgift eftersom det sker sammanslagningar av skolenheter eller uppsplittring i flera skolenheter – även under ett läsår.

11. För en ingående beskrivning av denna utveckling, se Skolverkets rapport *Nationella program* (Skolverket 2014b).

Från år 2000 fram till 2008 ökade elevkullarnas storlek. Under dessa åtta år skedde en 30-procentig ökning av antalet gymnasieelever – strax över 90 000 fler gick i gymnasieskolan 2008 jämfört med vid decenniets början. Under denna period etablerades drygt 300 fristående skolor, och antalet elever som gick på fristående skolor ökade från 15 000 till 77 000.¹² En stor del av elevökningen härbärgerades alltså av de nya, fristående skolorna.

Under de senaste sex åren har antalet elever sjunkit tillbaka till ungefär samma nivå som vid sekelskiftet 2000. Elevminskningen är en konsekvens av den demografiska utveckling som har påverkat gymnasieskolan sedan läsåret 2009/10. Den nya gymnasieskolan infördes alltså under en period med minskad elevtillströmning, och elevminskningen mellan höstterminen 2012 och 2013 är den största som uppmätts hittills mellan två läsår.

Detta är en viktig bakgrund för att tolka informationen om yrkeslärare som vi presenterar i denna rapport. I dagsläget har flera samverkande trender lett till att det blivit svårare att anordna yrkesprogrammen. Både de minskande ungdomskullarna och ett visst minskat intresse för yrkesprogrammen har gjort att skolorna har varit tvungna att anpassa sin verksamhet efter en situation med allt färre elever. Enligt Skolverkets prognos kommer denna utveckling fortsätta under ytterligare två läsår framöver. Läsåret 2016/17 förväntas en svag ökning av antalet elever, men under den kommande treårsperioden kommer ändå totalt sett antalet elever i gymnasieskolan att minska.¹³

Andelen av yrkesprogramseleverna som går på fristående skolor är ungefär 30 procent. I denna rapport presenterar vi ett antal jämförelser mellan fristående och offentliga skolor; exempelvis vad gäller yrkeslärares ålder och lärarerfarenhet. Viktigt att beakta är att de fristående skolorna i de allra flesta fall etablerats efter sekelskiftet. Detta har påverkat dessa skolors personalsammansättning eftersom de rekryterat många nya yrkeslärare under en kort tidsperiod.

Läsanvisning

I det närmast följande kapitel 2 beskriver vi yrkeslärares ålder, erfarenhet och anställningsformer. I kapitel 3 ger vi en beskrivning av skolornas lärartillgång och rekryteringsbehov. Kapitel 4 handlar om lärarnas meriter och rektorernas kompetenskrav vid rekryteringar. Rapporten avslutas med en *sammanfattande diskussion* i kapitel 5.

Rapportens bilaga 1 är en programvis redovisning som översiktligt beskriver elevutveckling och behov respektive tillgång på yrkeslärare för respektive yrkesprogram. Bilagan innehåller beskrivningar av elevvolymerna i en jämförelse mellan programmets olika inriktningar. Dessa beskrivningar ger information som är till hjälp för att förstå de tendenser om yrkeslärartillgången som beskrivs i rapporten.

12. PM – Skolor och elever i gymnasieskolan läsåret 2012/13 (Skolverket 2012).

13. PM – elever i gymnasieskolan läsåret 2013/14 (Skolverket 2014a).

KAPITEL 2

Vilka är yrkeslärarna?

2. Vilka är yrkeslärarna?

I detta kapitel presenterar vi uppgifter om yrkeslärarnas ålder, erfarenhet i läraryrket, anställningsform och deltidsarbete. Uppgifterna är hämtade från Skolverkets statistik om pedagogisk personal för 2013. Den information som skolorna rapporterar till registret gäller den 15 oktober. Samtliga uppgifter i detta kapitel handlar därför om yrkeslärare som var aktiva i skolan detta datum 2013.

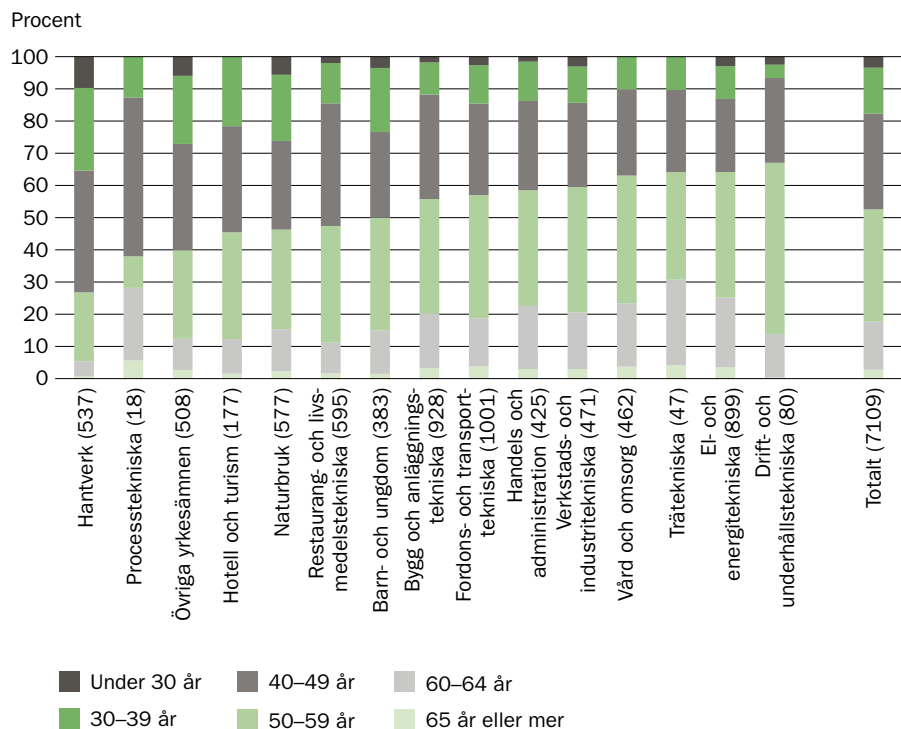
Yrkeslärare är äldre än andra gymnasielärare

Yrkeslärare börjar sin lärarbana senare än andra lärarkategorier.¹⁴ Delvis är den sena ingången i yrket en naturlig följd av att det krävs yrkeserfarenhet för att undervisa i yrkesämnen, men även sett utifrån denna förutsättning sker ofta övergången till läraryrket sent. Enligt personalstatistik från höstterminen 2013 var en yrkeslärare som då arbetade sitt första år inom skolan i genomsnitt 40 år gammal. Den genomsnittliga yrkesläraren var detta läsår 49 år, att jämföra med genomsnittsåldern 46 år för övriga gymnasielärare.¹⁵

Det finns dock ganska stora ålderskillnader mellan olika kategorier av yrkeslärare. Diagram 1 visar yrkeslärarnas åldersfördelning inom olika typer av undervisningsämnen.¹⁶

-
14. Bland de lärare som var aktiva 2013 är den ungefärliga genomsnittliga startåldern mellan sex och åtta år högre för yrkeslärare jämfört med andra lärare inom gymnasieskolan. Detta mönster kvarstår vid jämförelser mellan lärare som arbetat upp till fem år.
 15. Åldersfördelningen bland yrkeslärare har inte förändrats väsentligt under den senaste femårsperioden. Den har dock jämnats ut något. Utjämnningen innebär ungefär en procentenhets skillnad i grupperna yrkeslärare under 30 och yrkeslärare över 60 år. Det verkar dock inte som att startåldern för yrkeslärare har blivit lägre under dessa år. Bland de lärare som var aktiva 2013 är var deras beräknade genomsnittliga startålder omkring 40 år oavsett om läraren arbetat ett, två, tre, fyra eller fem år som lärare.
 16. Senare i rapporten presenteras mått på bland annat behov och tillgång. Dessa uppgifter presenteras per inriktning och inte per undervisningsämne. Detta för att kunna ge en sammanhållen bild per inriktning och anknyta resultaten till gymnasieskolans programstruktur.

Diagram 1. Yrkeslärare fördelade efter huvudsakliga yrkesämnes- och åldersgrupper, höstterminen 2013.

Kommentar: Staplarna är sorterade efter andelen av yrkeslärarna per ämnesgrupp som är över 50 år – längst till vänster den ämnesgrupp som har lägst andel lärare över 50 (hantverk), och längst till höger den ämnesgrupp som har högst andel lärare över 50 (drift- och underhållstekniska).

Totalt är 53 procent av alla heltidstjänster som yrkeslärare besatta av personer över 50 år. Fyra av ämnesgrupperna har en lärarstyrka där en klar majoritet av det totala antalet heltidstjänster innehas av personer över 50 år. Det gäller el- och energitekniska ämnen, drift- och underhållstekniska ämnen, trätekniska ämnen samt vård- och omsorgsämnena. För flera av ämnesgrupperna är en hög andel av lärarna över 60 år. Med beaktande av antalet lärare i respektive ämnesgrupp indikerar detta att el- och energiprogrammet respektive vård- och omsorgsprogrammet, som båda är relativt stora yrkesprogram, har stora behov att täcka framöver som en följd av pensionsavgångar.

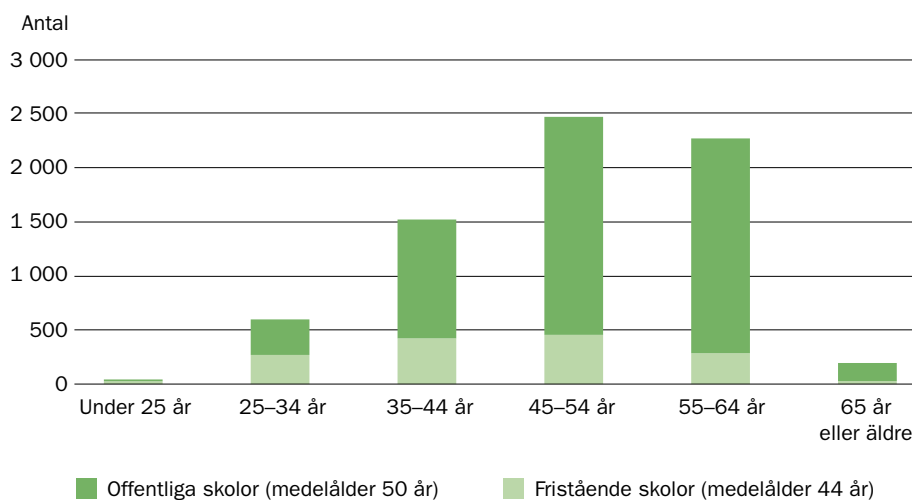
De yngsta lärarna finns i hantverksämnen. Inom dessa ämnen är 36 procent av lärarna under 40 år. På hantverksprogrammet, där de flesta av lärarna i hantverksämnen är sysselsatta, finns en mängd olika inriktningar mot olika typer av hantverk. Den inriktning som är störst på programmet är *frisör*, följt av inriktningen *övriga hantverk* där en stor del av eleverna går på olika stylistutbildningar.

Yngre yrkeslärare på fristående skolor

Det är en stor skillnad i åldersfördelningen mellan yrkeslärare som arbetar på skolor med offentlig respektive enskild huvudman.

Diagram 2 jämför åldersfördelningen hos fristående och offentliga skolor, utan uppdelning på olika yrkesämnen.

Diagram 2. Antal yrkeslärare* i olika åldersgrupper. Lärare i offentliga skolor samt lärare i fristående. Höstterminen 2013.

* Gäller antal heltidstjänster

Yrkeslärare är i genomsnitt yngre på fristående skolor än på offentliga skolor.¹⁷ Detta är ett mönster som återkommer för samtliga yrkesämnesgrupper med undantag för trätekniska ämnen.¹⁸ Även bland dem som hösten 2013 arbetade sitt första år som lärare fanns en åldersskillnad mellan huvudmannatyperna – de nydebuterade var i genomsnitt yngre på fristående skolor.

Vanligt med deltidsarbete

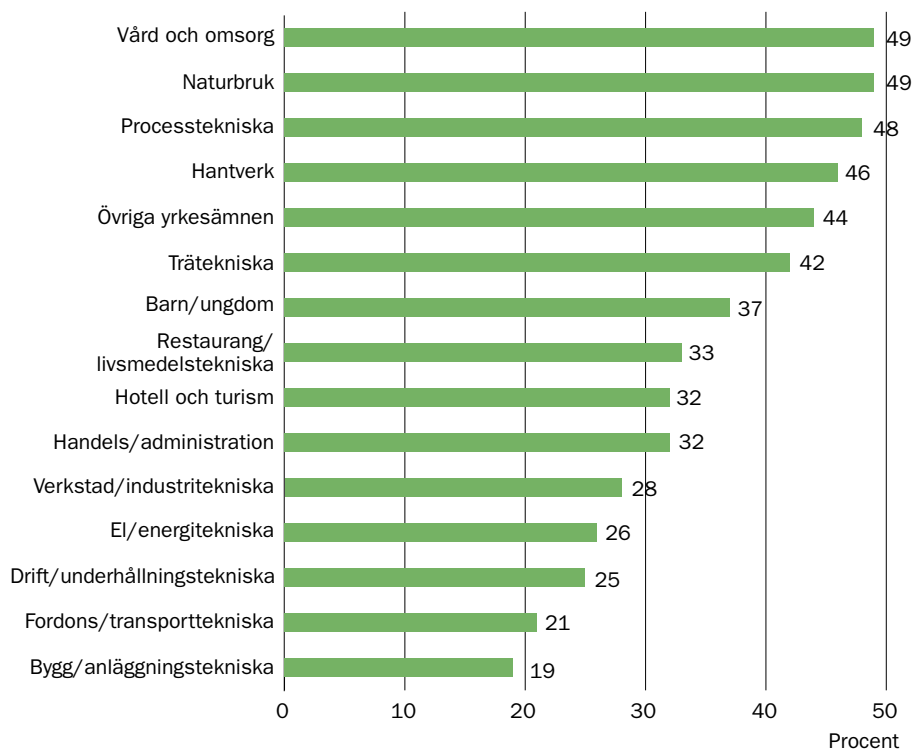
Deltidsarbete är vanligt bland yrkeslärare, med vissa variationer mellan lärare med olika huvudsakligt undervisningsämne. Diagrammet nedan visar andelen lärare per yrkesämne som arbetar inom skolan i mindre omfattning än heltid.

Deltidsarbete är vanligast för lärare i omvårdnadsämnen samt naturbruksämnen. I bland annat bygg- och anläggningstekniska och el- och energitekniska ämnen är det dock relativt ovanligt med lärare som inte arbetar heltid. Barn- och ungdomsämnen samt vård- och omsorgsämnen, där den tillhörande arbetsmarknaden främst finns inom offentlig verksamhet, har hög andel deltidsarbetande yrkeslärare. Utifrån Skolverkets personalstatistik för läsåret 2013/14 – som dessa uppgifter grundas på – går det inte att utläsa om lärarna arbetar i den tillhörande branschens yrken under sin övriga tid.

17. Detta faktum bidrar till många av skillnaderna i lärarsituationen mellan fristående och offentliga skolor som redovisas i denna rapport.

18. Endast 47 aktiva lärare undervisade finns registrerade i denna ämnesgrupp 2013.

Diagram 3. Andel (%) lärare som arbetar lägre omfattning än heltid inom skolan. Redovisat efter huvudsakligt undervisningsämne, höstterminen 2013.

Lägre andel tillsvidareanställda på fristående skolor

Yrkeslärare är tillsvidareanställda i lägre utsträckning än andra gymnasielärare. Skillnaden är dock liten och kan förklaras av att en större andel av yrkeslärarna är relativt nyanställda. Av samtliga yrkeslärare hösten 2013 var andelen med tillsvidareanställning 78 procent. Motsvarande andel för samtliga lärare i gymnasieskolan var 81 procent. På fristående skolor var en lägre andel av yrkeslärarna tillsvidareanställda, 65 procent, jämfört med offentliga skolor där andelen var 80 procent. Denna skillnad finns oavsett lärarnas anställningstid. Ett undantag syns dock i gruppen som arbetat kortast tid som lärare (ett till fem år). I denna grupp är andelen som tillsvidareanställts något högre på fristående skolor.

Av de olika ämnesgrupperna hade lärare i vård- och omsorgsämnena högst andel med tillsvidareanställningar (87 procent) följt av lärare i restaurang- och livsmedelstekniska ämnen (85 procent). Lägst andel med tillsvidareanställning hade lärare inom drift- och underhållstekniska ämnen följt av hantverksämnena (båda ungefär 64 procent).¹⁹

19. Se tabell 5A på <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/gymnasieskola/personal-for-ytterligare-information>.

Ovanligt med arbete på flera skolor

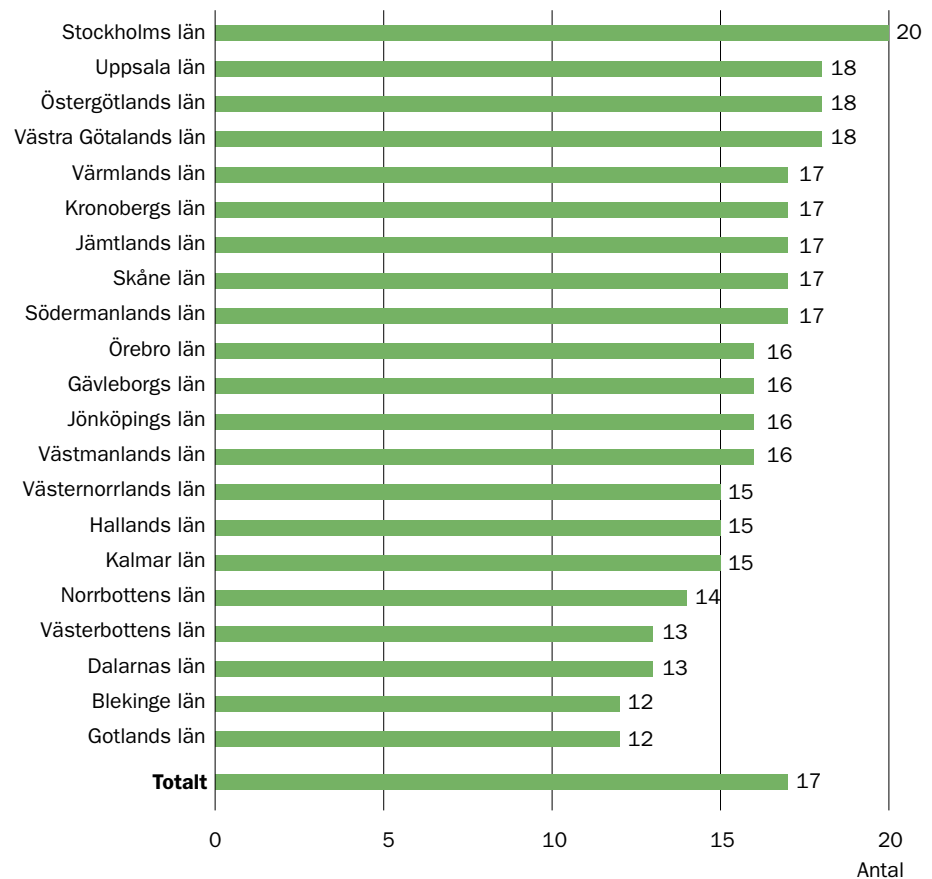
Det är förhållandevis ovanligt att yrkeslärare arbetar på fler än en skolenhet. Endast omkring tre procent av lärarna arbetade på flera gymnasieskolor hösten 2013. Den största gruppen bland dessa var lärare inom inriktningen *övriga yrkesämnen* på hantverksprogrammet.²⁰ Troligen rör det sig alltså om lärare som arbetar inom smala ämnesområden som gör det svårt att fylla ut en tjänst på enbart en skola.

Vi har också undersökt andelen av yrkeslärarna som även undervisar inom vuxenutbildningen. Detta är vanligt framför allt inom vård- och omsorgsområdet, medan det är ovanligt inom andra ämnesområden.

Olika lärartäthet i landet

I diagram 4 redovisas yrkeslärartätheten i olika län, det vill säga antalet yrkeslärare i förhållande till antalet elever på yrkesprogram.

Diagram 4. Lärartätheten i yrkesämnen per län. Antal elever per heltidstjänst i yrkesämnen.

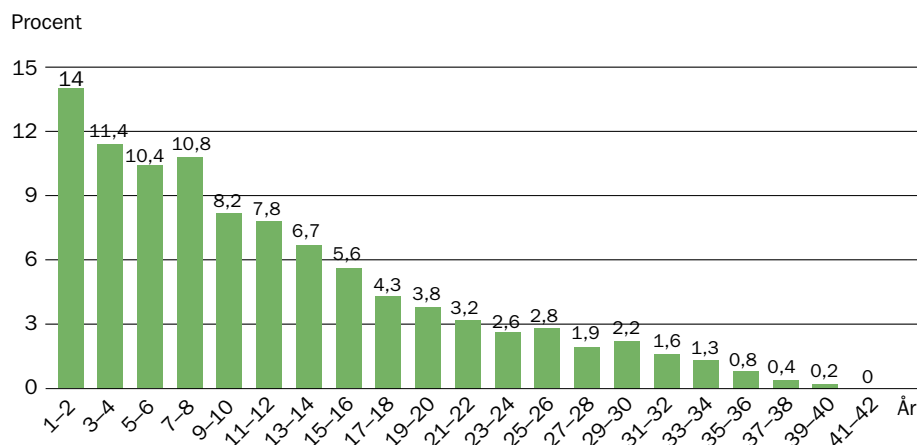
20. För en närmare beskrivning av denna inriktning, se bilaga 1.

Som framgår av diagrammet är lärartätheten i yrkesämnena olika över landet. Minst är den i storstadslänet. Stockholm har lägst lärartäthet, dvs. minst antal lärare i förhållande till antalet elever i länet, medan Gotland och Blekinge har högst lärartäthet.

Många har kort erfarenhet i läraryrket

Den genomsnittliga yrkesläraren har arbetat 11,6 år som lärare inom skolan. Många av yrkeslärarna är dock nya i läraryrket, vilket framgår av följande diagram.

Diagram 5. Fördelning av yrkeslärarna efter hur många år de arbetat som lärare, höstterminen 2013.

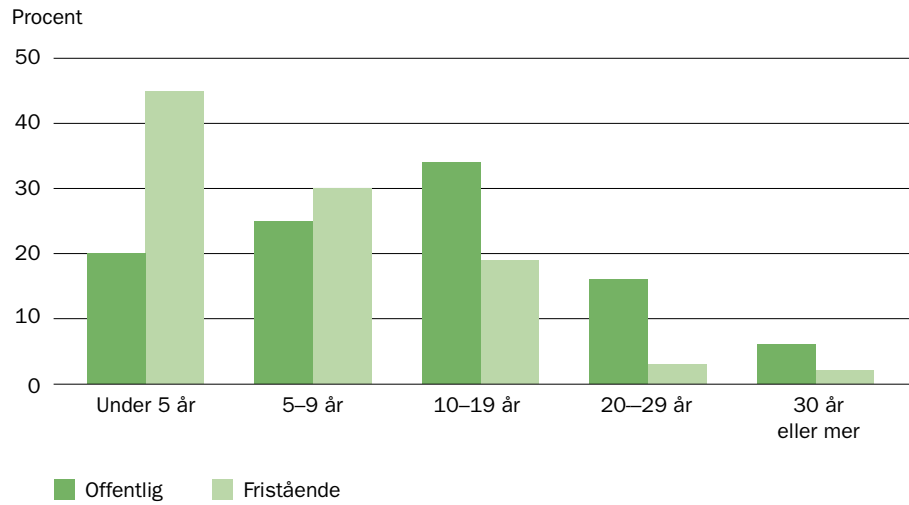

Diagrammet visar att ungefär 25 procent har arbetat fyra år eller kortare tid som lärare. Den största gruppen av verksamma yrkeslärare utgörs av dem som arbetat ett till två år. Grupperna med längre tid i läraryrket är mindre i proportion med längden på erfarenheten.²¹ Detta visar att yrkeslärare tenderar att inte stanna kvar länge i yrket.

Nästa diagram visar samma sak – yrkeslärarnas tid inom läraryrket – i en jämförelse mellan huvudmannatyperna.

21. Att gruppen lärare som arbetat sju till åtta år som lärare bryter trenden beror troligtvis på att gymnasial yrkesutbildning expanderade kraftigt för just sju-åtta år sedan.

Diagram 6. Andelen (%) av heltidstjänsterna höstterminen 2013. Yrkeslärarna med olika lång tid i läraryrket. Lärare i offentliga skolor jämfört med lärare i fristående.

Av detta diagram framgår att yrkeslärarna på offentliga skolor har längre lärar-erfarenhet. Till stor del hänger detta samman med att de offentliga skolorna i genomsnitt funnits under längre tid, men det kan delvis också vara ett resultat av att de mer erfarna lärarna tenderar att stanna kvar i sina anställningar på offentliga skolor.

KAPITEL 3

Skolornas lärartillgång och rekryteringsbehov

3. Skolornas lärartillgång och rekryteringsbehov

Den fortsatta rapporten redovisar resultat från den enkätundersökning som genomförts vintern 2013/14. En skillnad mot uppgifterna i lärarregistret är att rektorerna i enkäten instruerats att dela upp lärarnas tjänsteomfattning på de inriktningar där de undervisar. Därför presenterar vi i det följande jämförelser mellan programinriktningar istället för mellan grupper av ämnen.

Stort aktuellt rekryteringsbehov

Enkäten innehåller en fråga om hur många yrkeslärare (räknat i heltidstjänster) som rektorerna uppskattar att de behöver nyrekrytera till och med hösten 2014. Detta angivna rekryteringsbehov redovisas i det följande avsnittet som andel av det aktuella antalet heltidstjänster på respektive skolas yrkesprogram.

Två mått på det aktuella rekryteringsbehovet

I enkäten ställdes en fråga till rektorerna om hur många heltidstjänster som de behövde/behöver rekrytera fram till och med hösten 2014. Två mått hämtas från svaren på denna fråga.

REKRYTERINGSBEHOV: Andelen skolor vars rektorer angett att de behöver rekrytera *minst en person* till och med hösten 2014.

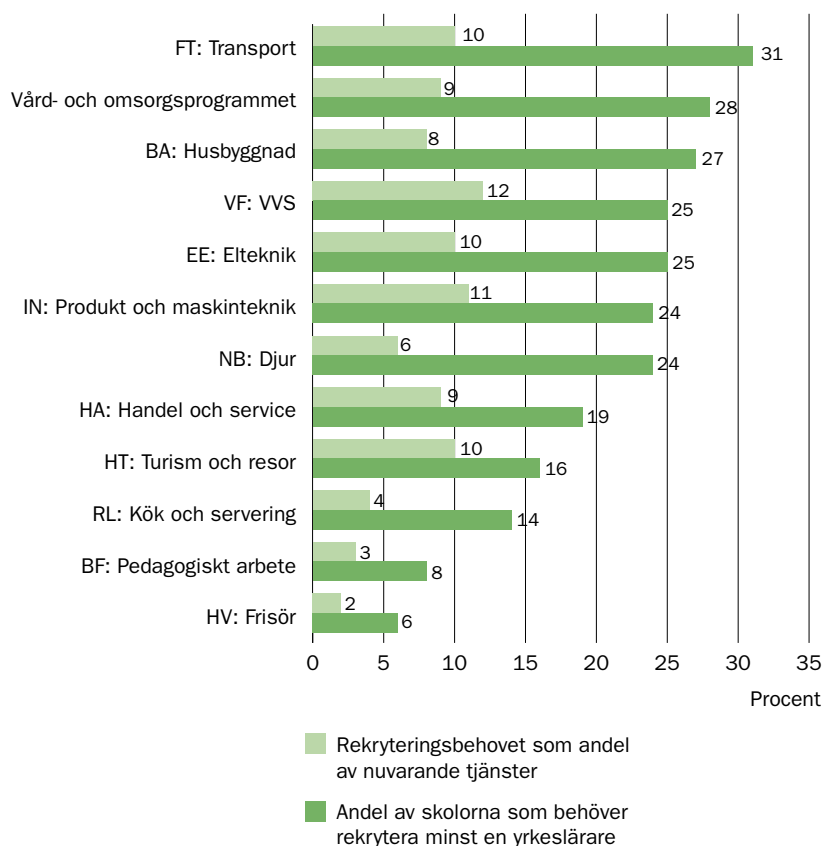
REKRYTERINGSBEHOVETS OMFATTNING: Den totala mängden heltidstjänster *i hela landet* som behöver rekryteras per inriktning. Detta som andel av det totala antalet tjänster på inriktningen när enkäten besvarades.

Rekryteringsbehoven presenteras per inriktning. I det närmast följande diagram 7 presenteras de största inriktningarna per program. Dessa inriktningar tillsammans har majoriteten av alla elever.

Rekryteringsbehovets storlek presenteras för fler inriktningar under respektive program i bilaga 1, *programvis redovisning*.

Diagram 7 redovisar de ovan beskrivna måtten på nuvarande rekryteringsbehov för de största inriktningarna per program.²²

Diagram 7. Behov av nyrekryteringar till respektive programinriktning.

När det gäller de flesta av de största inriktningarna behöver omkring 25 procent av skolorna rekrytera minst en yrkeslärartjänst. Behovets storlek skiljer sig dock åt mellan inriktningarna. För de flesta inriktningarna är rekryteringsbehovet omkring 10 procent av den totala nuvarande bemanningen av yrkeslärare i landet. Några av inriktningarna har ett märkbart mindre behov. Det gäller inriktningarna *frisör*, *pedagogiskt arbete* respektive *kök och servering*, på hantverks-, barn- och fritids- respektive restaurang- och livsmedelsprogrammet.²³

22. Vi använder förkortningar för programmens namn i de diagram där det står både programmets namn och inriktningsnamn. Förkortningarna är följande: Barn- och fritidsprogrammet: BF, Bygg- och anläggningsprogrammet: BA, El- och energiprogrammet: EE, Fordons- och transportprogrammet: FT, Handels- och administrationsprogrammet: HA, Hantverksprogrammet: HV, Hotell- och turismprogrammet: HT, Industritekniska: IN, Naturbruksprogrammet: NB, Restaurang- och livsmedelsprogrammet: RL, VVS- och fastighetsprogrammet: VF, Vård- och omsorgsprogrammet (oförkortat).

23. Att inriktningarna skiljer sig åt har ingen enskild förklaring. Ett relativt lågt behov kan till exempel ha att göra med att man förväntar sig få pensionsavgångar. Detta kan vara fallet när det gäller inriktningen frisör på hantverksprogrammet. En annan förklaring kan vara att de avgångar som väntas inte behöver täckas upp då inriktningen måste minskas eller läggas ned.

Totalt sett är behovet av yrkeslärare på de stora inriktningar som presenteras i diagrammet ungefär 8 procent av det totala antalet heltidstjänster som var anställda när enkäten besvarades. I diagrammet visas de största inriktningarna för respektive program. Programmen totalt sett – alla inriktningar sammanräknade – har ett aktuellt rekryteringsbehov på mellan 4 och 18 procent av sin nuvarande styrka.

Det totala rekryteringsbehovet för programmen avviker i de flesta fall inte från behovet för programmets största inriktningar. Det finns dock ett par undantag där det finns skillnader mellan olika inriktningar.²⁴ På hantverksprogrammet är rekryteringsbehoven större på inriktningen *övriga hantverk* än de är på inriktningen *frisör* som redovisas i diagrammet.²⁵ På bygg- och anläggningsprogrammets inriktning *måleri* är rekryteringsbehoven något större än de är på inriktningen *husbyggnad* som redovisas i diagrammet. Också på naturbruksprogrammet finns en stor skillnad i rekryteringsbehovet mellan inriktningarna – drygt en tredjedel av de skolor som ger inriktningen *skog* behöver rekrytera minst en yrkeslärare, att jämföra med enbart en fjärdedel av skolorna som ger inriktningen *djur*.

På programnivå finns det största behovet på VVS- och fastighetsprogrammet där man totalt sett behöver rekrytera 18 procent av det lärarantal man har för närvarande. Det tyder på att det finns stora behov även på de mindre inriktningarna på programmet, men det är en osäker bedömning eftersom den baseras på ett litet antal svarande för dessa inriktningar.

Som tidigare nämnts är enkäten besvarad i en tid med minskande elevkullar och ett trendmässigt minskande intresse för yrkesprogram. Detta innebär att det aktuella rekryteringsbehov som rektorerna uttryckt knappast beror på elevtillströmningen till programmen. Mer troligt påverkas det av att lärare slutat eller förväntas sluta under året, och/eller att skolorna behöver förstärka kompetenser där de har brist.

Små inriktningar redovisas inte separat i denna rapport på grund av att resultaten skulle bli svåra att tolka på ett meningsfullt sätt. Däremot kan de minsta inriktningarnas sammanlagda rekryteringsbehov jämföras med behovet på större inriktningar. Detta ger en liten indikation på att rekryteringsbehovet är större där elevmängderna är små. På inriktningar med över tusen elever registrerade hösten 2013 var det aktuella rekryteringsbehovet 8 procent. På inriktningar med färre än tusen elever var behovet något högre – 13 procent.

Fristående skolor har större rekryteringsbehov

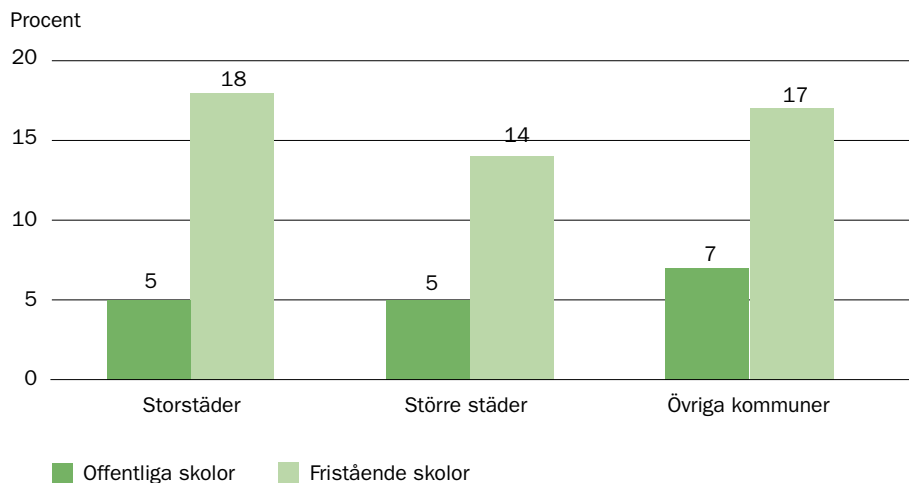
Andelen yrkeslärare som behöver nyrekryteras till fristående skolor är högre än motsvarande behov på offentliga skolor. För fristående skolor är rekryteringsbehovet i genomsnitt cirka 16 procent av det nuvarande antalet heltidstjänster. På offentliga skolor är andelen ungefär 6 procent.

24. Vissa av dessa skillnader är svåra att tolka. Med de stora variationerna i elevantal mellan inriktningarna är det svårt att uttala sig om det egentliga behovet av yrkeslärare på inriktningar som är mycket små.

25. Anledningen till varför vi valt att redovisa inriktningen *frisör* istället för övriga hantverk beror på att den sistnämnda är uppdelad på flera sinsemellan mycket olika hantverksämnen.

När behovet jämförs mellan skolor i olika kommuntyper framkommer att fristående skolor har störst relativt behov oavsett kommuntyp. Detta illustreras av diagram 8 nedan.

Diagram 8. Skolenheternas behov av nyrekryteringar som andel (%) av nuvarande antal heltidstjänster. Uppdelat på huvudmannatyp och kommungrupper.²⁶

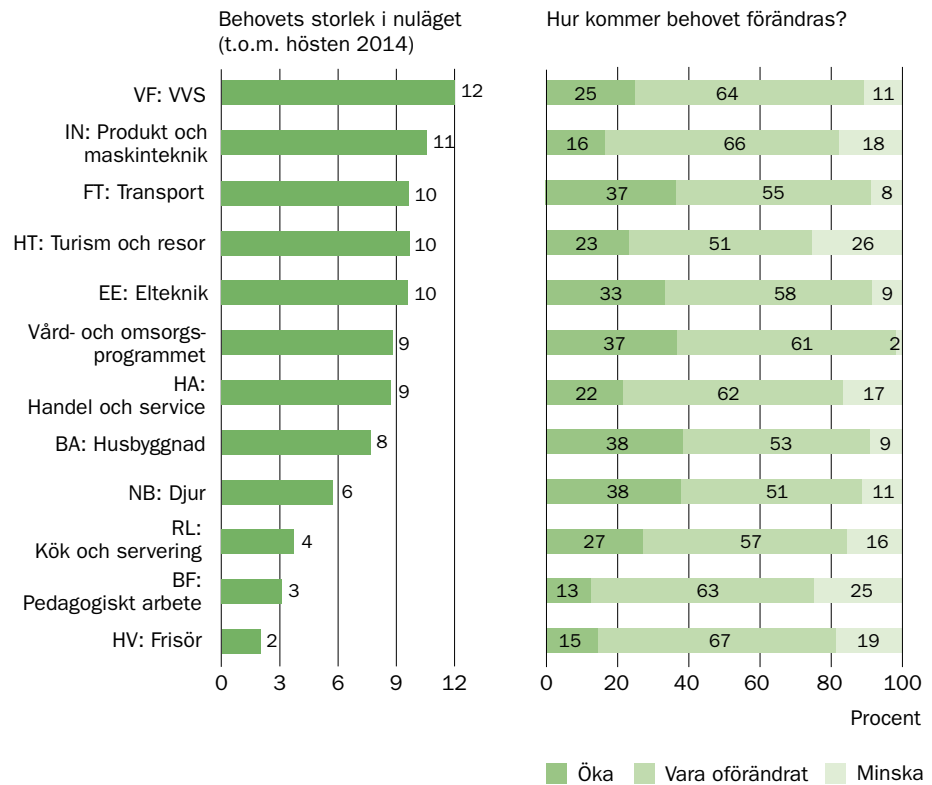
Diagrammet visar också att relativt det nuvarande tjänsteantalet är det inga stora skillnader mellan de olika kommuntyperna. Detta tyder på att skillnaderna som finns mellan fristående och offentliga skolor när det gäller det aktuella rekryteringsbehovet gäller generellt över landet. Sammantaget är det totala behovet några procentenheter högre i storstäder, vilket förklaras av att många fristående skolor är etablerade i storstäder.

Fortsatt stort rekryteringsbehov på tre års sikt

De flesta av rektorerna uppger att rekryteringsbehovet kommer att vara oförändrat de närmaste åren, med vissa skillnader mellan olika inriktningar. Frågan som rektorerna besvarat i enkäten var hur rekryteringsbehovet kommer att förändras på tre års sikt, med alternativen *minska*, *vara oförändrat* respektive *öka*. Nedan presenteras rektorernas svar för de största inriktningarna på respektive program. Behovet i nuläget, det vill säga fram till och med hösten 2014, presenteras i figurens vänstra del som andelen av heltidstjänsterna som fanns på skolorna då enkäten besvarades.

26. De tre grupperna bygger på SKL:s kommungrupperingar. Kategorin *storstäder* innehåller kommungrupperna storstadskommuner och förortskommuner till storstäder. *Större städer* innehåller grupperna större städer och förortskommuner till större städer. *Övriga kommuner* innehåller pendlingskommuner, varuproducerande kommuner, turism- och besöksnäring-kommuner, glesbygdskommuner, kommuner i tätbefolkad region och kommuner i glesbefolkad region.

Diagram 9. Nuvarande rekryteringsbehov och förändring av behovet på tre års sikt på de största inriktningarna per program.

Det är få av rektorerna som tror att rekryteringsbehovet för någon av de större inriktningarna kommer att minska. Andelen som tror att behovet kommer att öka på tre års sikt är för de flesta av dessa inriktningar högre än andelen som tror att behovet kommer att minska.

Diagrammet redovisar alltså rektorernas svar för de största inriktningarna på respektive program. Det finns emellertid en del skillnader mellan de olika inriktningarna inom programmen. På hantverksprogrammet skiljer sig rekryteringsbehoven mellan den största inriktningen *frisör* från behoven på inriktningen *övriga hantverk*. Den sistnämnda har betydligt större rekryteringsbehov såväl i nuläget som på tre års sikt. På naturbruksprogrammets inriktning *skog* förväntar sig hela 59 procent av rektorerna att rekryteringsbehovet kommer att öka på tre års sikt, medan motsvarande andel på programmets största inriktning *djur* är 38 procent.

Intressant att notera är att en relativt hög andel, 25 procent av rektorerna, tror att rekryteringsbehovet kommer att minska på barn- och fritidsprogrammets inriktning *pedagogiskt arbete*. Arbetsmarknaden och utbildningsanordnarna är relativt sett starkt sammankopplade när det gäller verksamhet där barnomsorg ingår.²⁷

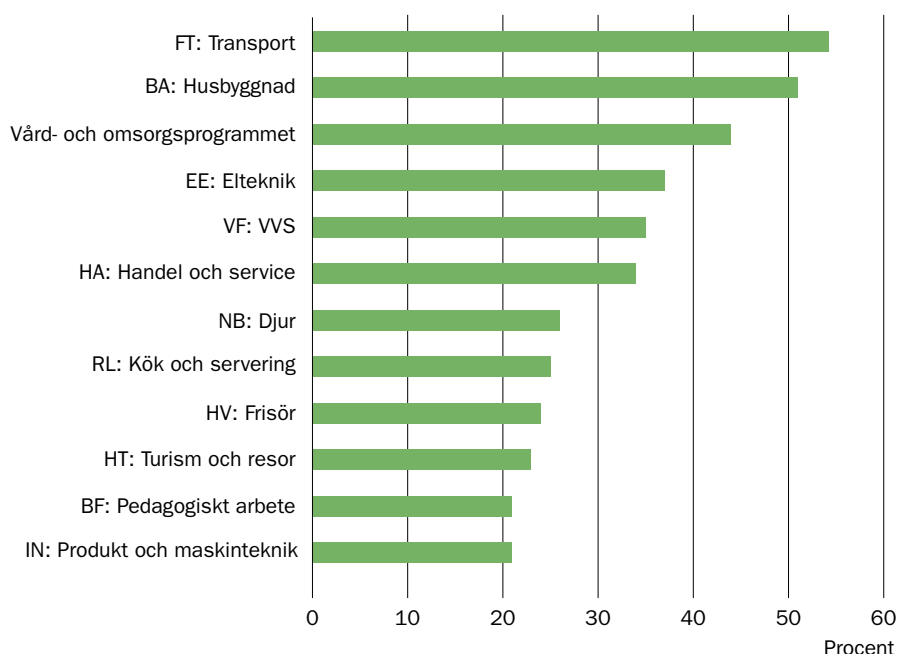
27. Ofta är kommunerna både utbildningsanordnare och arbetsgivare för de som senare arbetar som barnskötare.

Rektorerna kan antas ha information om det lokala läget när det gäller andra aktörer och elevers efterfrågan inom sina respektive lokala gymnasiemarknader. Det beskrivna rekryteringsbehovet på sikt ska därför tolkas som en sammanvägning av olika faktorer som kan påverka behovet framöver.

Många nyrekryteringar av yrkeslärare

I enkäten ställdes en fråga om hur många yrkeslärare (heltidstjänster) som rekryterats per inriktning inför eller under läsåret 2012/13. I diagram 10 visas hur stor andel av skolorna som genomfört rekryteringar av lärare till de största inriktningarna per program.

Diagram 10. Andel (%) av de svarande skolenheterna som rekryterat yrkeslärare inför eller under läsåret 2012/13.

På de stora inriktningarna sammantaget hade minst 21 procent av skolorna rekryterat yrkeslärare inför eller under läsåret 2012/13. Störst andel rekryteringar hade inriktningen transport på fordons- och transportprogrammet, där över hälften av de svarande skolorna genomfört rekryteringar detta läsår. Även till vård- och omsorgsprogrammet hade många av skolorna genomfört rekryteringar.

Diagrammet redovisar rekryteringar till de största inriktningarna per program. Beträffande skillnaderna mellan programmets inriktningar kan påpekas att på hantverksprogrammet har över hälften av skolorna rekryterat lärare till *övriga hantverk*, men bara en knapp fjärdedel till inriktningen *frisör* som redovisas i diagrammet.

Det ska poängteras att även de skolor som inte rekryterat kan ha haft rekryteringsbehov, men på grund av exempelvis osäker framtida elevutveckling valt att inte rekrytera. Det kan också förekomma att skolor har försökt att rekrytera men inte funnit någon kandidat med de rätta kvalifikationerna. Detta kan till exempel förklara varför jämförelsevis få skolor har rekryterat lärare till industri-tekniska programmets största inriktning, *produkt- och maskinteknik*. Anledningarna till att få rekryteringar skett skiljer sig sannolikt mellan programinriktningarna.

Nydebuterade yrkeslärare

Uppgifter om nydebuterade lärare, det vill säga personer som arbetar sitt första år som lärare,²⁸ ger en fördjupad bild av vilka det är som anställs i dagsläget. Ungefär 7 procent av alla heltidstjänster som yrkeslärare innehades av nydebuterade lärare i oktober 2013. På fristående skolor utgjorde de nydebuterade 15 procent av antalet heltidstjänster. Motsvarande för offentliga skolor var 5 procent.

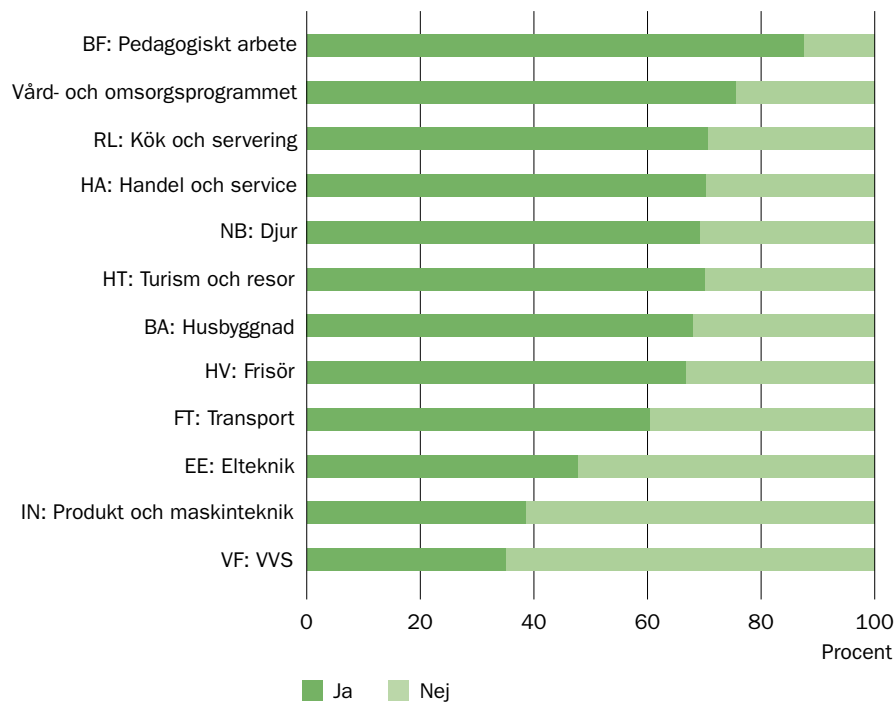
Den genomsnittliga åldern bland de nydebuterade är 40 år. Bland de nydebuterade lärarna har endast knappt 7 procent någon form av pedagogisk högskoleexamen. Detta tillsammans ger bilden av att de anställande rektorerna i en situation med bristfällig tillgång på behöriga lärare anställer yrkeserfarna personer, som avser att kvalificeras för läraryrket i arbetet. Skillnaden mellan offentliga och enskilda huvudmän i det här avseendet tyder på att de lärare som utöver yrkesmeriterna dessutom har lärarerfarenhet i första hand rekryteras till offentliga skolor.

28. Denna uppgift är hämtad från lärarregistret 2013.

På många inriktningar fyller de rekryterade inte kompetensbehoven

Vilka är det då som rekryterats som yrkeslärare i en situation med dålig tillgång? En följdfråga i enkäten gällde rektorernas uppfattning om den senast genomförda rekryteringen av yrkeslärare till fullt uppfyllde skolans kompetensbehov. Diagram 11 redovisar svaren på denna fråga för de inriktningar som har det största elevantalet inom respektive program.

Diagram 11. Uppfyllede senaste rekryterade yrkesläraren till fullt kompetensbehov? Andelar (%) av rektorernas svar.

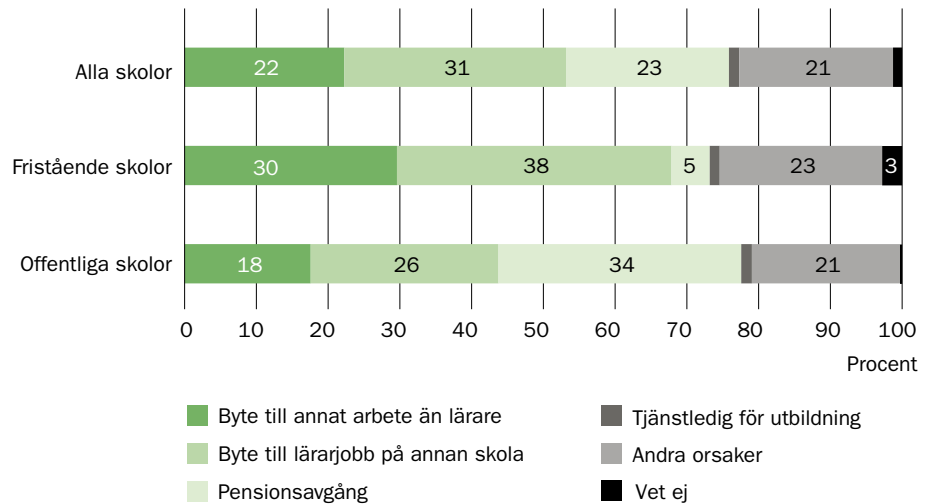
Svaren återspeglar den tidigare redovisade bilden av rekryteringsbehoven 2014, på så vis att på programinriktningar med störst rekryteringsbehov har i hög grad anställda personer som enligt rektorernas bedömning inte i full utsträckning har den nödvändiga kompetensen. Detta kan i sig vara en orsak till kvarvarande rekryteringsbehov 2014.

VVS-inriktningen, som står för ungefär 75 procent av elevantalet på VVS- och fastighetsprogrammet, uppvisar en låg andel rektorer som svarat att behoven uppfyllts. Låga andelar gäller även för inriktningen *produkt- och maskinteknik* på industritekniska programmet, för el- och energiprogrammets inriktningar *automation* och *dator och kommunikation*.) Mest nöjda är rektorerna med anställningar till *pedagogiskt arbete* (samt *fritid och hälsa*) på barn- och fritidsprogrammet. Även till vård- och omsorgsprogrammet anser rektorerna att rekryteringarna i hög grad uppfyllt kompetensbehoven.

Anledningar till att yrkeslärare slutar

Något som i hög grad påverkar behovet av nyanställningar är rörligheten inom yrkeslärarkåren. I enkäten ställs frågor om orsakerna till att yrkeslärare slutat på skolorna. Svaren redovisas nedan.

Diagram 12. Avgångsorsaker som andel (%) av samtliga avgångar under läsåret 2012/13.

Av diagrammet framgår att den vanligaste avgångsorsaken enligt rektorerna är byte till annat lärarjobb. Ungefär 22 procent av de som slutade bytte enligt rektorernas vetskap dock till ett annat jobb än lärare, vilket säger någonting om den alternativa arbetsmarknad som står till buds för yrkeslärare.

Avgångsorsaker skiljer sig åt mellan fristående och offentliga skolor. Pensionsavgångar är relativt ovanliga i fristående skolor. På offentliga skolor är det den vanligaste avgångsorsaken. På fristående skolor är det istället byten till annan skola som är vanligast. Skillnaderna i svaren mellan de olika huvudmännen beror framför allt på att yrkeslärarna på offentliga skolor är äldre än på fristående. Detta kan förklara, förutom att pensionsavgångarna är högre på offentliga skolor, att lärare på fristående skolor har en större rörlighet på arbetsmarknaden. Omsättningen av yrkeslärare är högre på fristående skolor. Det genomsnittliga antalet som slutat är detsamma på skolor med olika huvudmannatyper, trots att de offentliga skolenheterna i nuläget har nästan dubbelt så många yrkeslärare per skola i genomsnitt.²⁹

29. Bland skolorna som besvarat enkäten har de offentliga skolorna i genomsnitt 9,8 heltidstjänster som yrkeslärare och de fristående har 5,5. Antalet som hade slutat motsvarade i genomsnitt 1,14 tjänster på fristående och 1,15 på offentliga.

KAPITEL 4

Yrkeslärarnas meriter

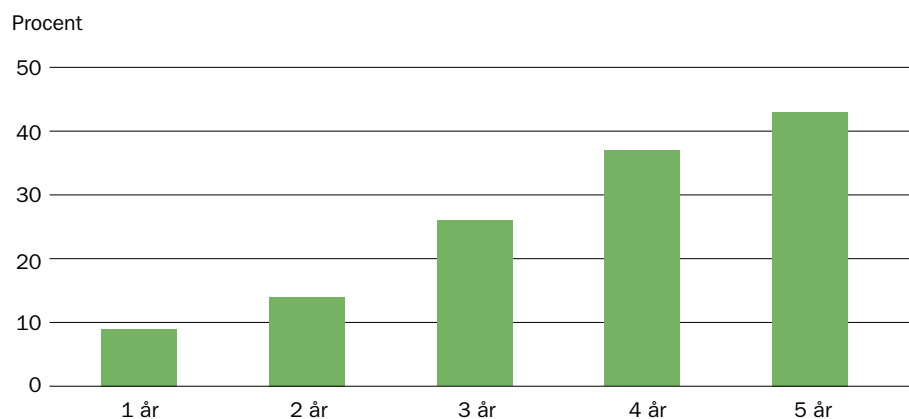

4. Yrkeslärarnas meriter

Behörighet och legitimation

Det finns inget krav på legitimation för yrkeslärare. Anställande rektor bedömer om *lärarna* uppfyller behörighetskraven för att bedriva undervisning och sätta betyg. För att vara behörig lärare i yrkesämnen ska krävas yrkeslärarexamen eller relevant yrkeserfarenhet för varje ämne i kombination med annan pedagogisk högskoleexamen.³⁰ I nuläget saknar många av yrkeslärarna en sådan examen. Såsom figuren nedan visar är detta vanligare bland yrkeslärare som har arbetat flera år. Detta illustreras av andelen med pedagogisk högskoleexamen för lärare som arbetat ett till fem år som lärare.³¹

Diagram 13. Andelen (%) yrkeslärare med pedagogisk examen.³² Jämförelse mellan yrkeslärare som arbetat olika lång tid som lärare.

Bland de som idag är yrkeslärare är andelen med pedagogisk högskoleexamen högre ju längre man har arbetat som lärare. Det är i nuläget ovanligt att man har en examen innan man börjar arbeta som yrkeslärare.

Diagram 13 ovan gäller andelen med pedagogisk examen enligt personalstatistiken. I enkäten ställdes frågan om hur många av yrkeslärarna på respektive skola och inriktning som är behöriga.³³ Detta gäller alltså rektorernas bedömning av behörighet, vilket inte nödvändigtvis innebär att lärarna har pedagogisk högskoleexamen. Svaren redovisas i det följande avsnittet.

30. 2 kap. 25§ behörighetsförordningen.

31. Bland yrkeslärare som arbetat mer än tio år minskar dock andelen som har en pedagogisk examen ju längre lärarkarriären är. Detta förklaras av att reglerna för yrkeslärarexamen ändrades 2002 och åren efter det ökade både antagning till utbildningen och antalet examinationer.

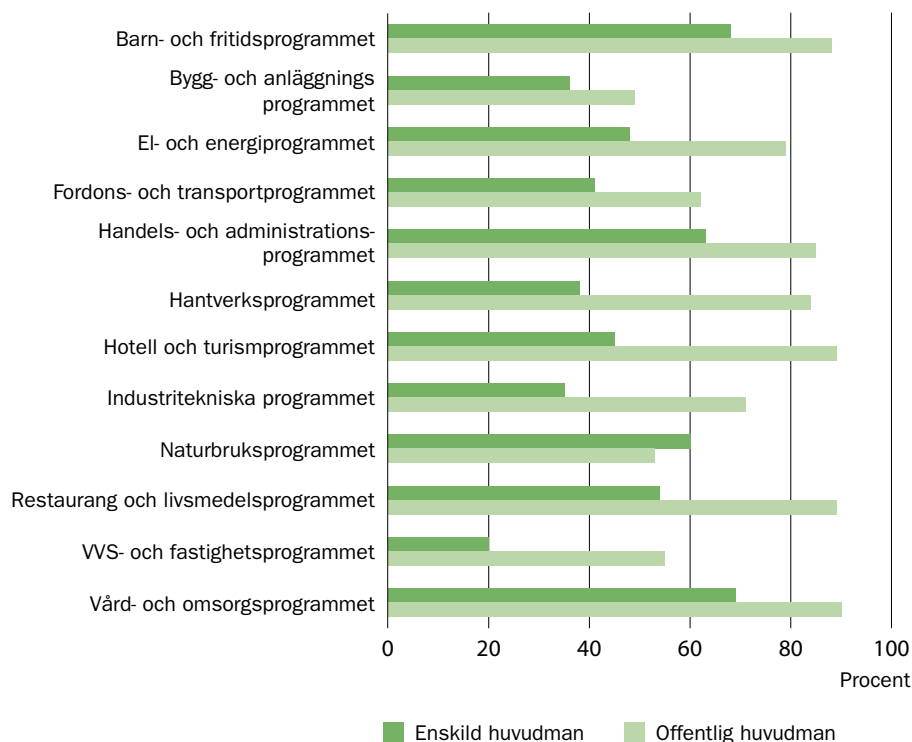
32. Detta gäller lärare som fått examensbevis utfärdat från någon pedagogisk utbildning. Med dessa har även likställts personer som tidigare förklarats behöriga till statligt reglerade lärartjänster och personer som haft förordnande som behörig lärare.

33. Frågan är ställd till rektorerna per inriktning. De har alltså angett andelen behöriga lärare per inriktning.

Hög andel obehöriga yrkeslärare

Enligt rektorernas enkätsvar är 65 procent av landets verksamma yrkeslärare behöriga. Andelen behöriga yrkeslärare skiljer sig mellan skolor med olika huvudmannaskap. Av de yrkeslärare som arbetar på skolor med offentlig huvudman är 73 procent behöriga. Motsvarande andel bland yrkeslärare på skolor med enskild huvudman är 47 procent. Hur skillnaderna ser ut mellan programmen framgår av diagram 14 nedan.

Diagram 14. Andel (%) behöriga yrkeslärare per program, skolor med enskild respektive offentlig huvudman.

Lägst andel behöriga lärare finns på bygg- och anläggningsprogrammet respektive VVS- och fastighetsprogrammet. Generellt är andelen behöriga lärare låg på i synnerhet skolor med enskild huvudman. Naturbruksprogrammet avviker från mönstret genom att det har en något högre andel behöriga lärare på skolor med enskilda än offentliga huvudmän.

Annan undervisande personal än lärare

Enligt rektorerna är alltså en hög andel av de verksamma yrkeslärarna obehöriga – 35 procent. I tidigare sammanhang har diskuterats i vilken grad den undervisande personalen på yrkesprogram utgörs av annan personal än lärare. I dessa diskussioner har benämningen ”instruktörer” förekommit för personal som används för att instruera eleverna i yrkesrelaterad verksamhet.

En följdfråga i enkäten gällde hur många av de obehöriga lärarna som benämns instruktörer eller liknande. Enligt svaren på denna fråga utgör andelen tjänster med sådan benämning cirka en fjärdedel av de obehöriga lärarna. Detta kan också uttryckas som att av alla heltidstjänster utgörs 65 procent av behöriga

yrkeslärare, 7 procent är ”instruktörer”, och 28 procent är övriga obehöriga yrkeslärare.³⁴

Eftersom antalet instruktörer per inriktning är litet är det inte relevant att göra någon ingående jämförelse mellan olika programinriktningar. Det ska ändå nämnas att på naturbruksprogrammets samtliga inriktningar (djur, lantbruk, skog och trädgård) förekommer instruktörer i högst utsträckning. Instruktörer är också relativt vanligt förekommande på fordons- och transportprogrammet (inriktningarna godshantering samt transport) och även på bygg- och anläggningsprogrammet (inriktningarna anläggningsfordon samt husbyggnad). Det vanligaste är att enbart en heltidstjänst eller delar av en heltid är bemannade av så kallade instruktörer på skolorna.

Förekomsten av benämningen instruktör kan sägas komplettera bilden av svårigheterna att anställa utbildade lärare till de olika programinriktningarna. Det kan antas finnas anledning att anställa annan personal än lärare bara i en situation där tillgången på lärare är begränsad. Emellertid ska poängteras att annan personal än lärare inte nödvändigtvis är mindre lämpade för åtminstone de mer instruerande inslagen i yrkesutbildning. Att skolorna anlitar annan undervisande personal kan vara pragmatiskt och väl fungerande i en situation med svårigheter att hitta utbildade lärare – och dessutom högst legitimt för vissa av kursmomenten på många av programinriktningarna.

Det följande avsnittet vidareutvecklar detta med rektorernas uppfattningar om betydelsen av olika kompetenser när yrkeslärare anställs.

Yrkeserfarenhet är det viktigaste kompetenskravet

En av enkätfrågorna gällde rektorernas syn på vilka kompetenser som är viktigast inför nyrekryteringar av yrkeslärare. Rektorerna fick per inriktning ange vilka kompetenser som inför de senaste rekryteringarna varit *helt nödvändiga* (ska-krav), *ganska nödvändiga* (bör-krav) eller *inte alls nödvändiga*. De kompetenser som frågan gällde var yrkeslärarutbildning, inriktnings- eller ämnesrelevant yrkeserfarenhet, god arbetslivskontakt (till exempel för tillgång till APL) samt erfarenheter av arbete med ungdomar. I de följande diagrammen – 15 till 18 – presenteras rektorernas värderingar av dessa kompetenser för de största inriktningarna per program.³⁵

34. Dessa andelar är dock att betrakta som ungefärliga eftersom det är ett visst bortfall på de enskilda frågorna.

35. Andelen som inte alls svarat på denna fråga redovisas inte i diagrammen. Detta interna bortfall varierar mellan tre och fyra procent, men är något högre för inriktningen VVS på VVS- och fastighetsprogrammet samt inriktningen pedagogiskt arbete på barn- och fritidsprogrammet.

Diagram 15. Rektorerans syn på kompetenskrav vid rekryteringar – yrkeslärarutbildning.

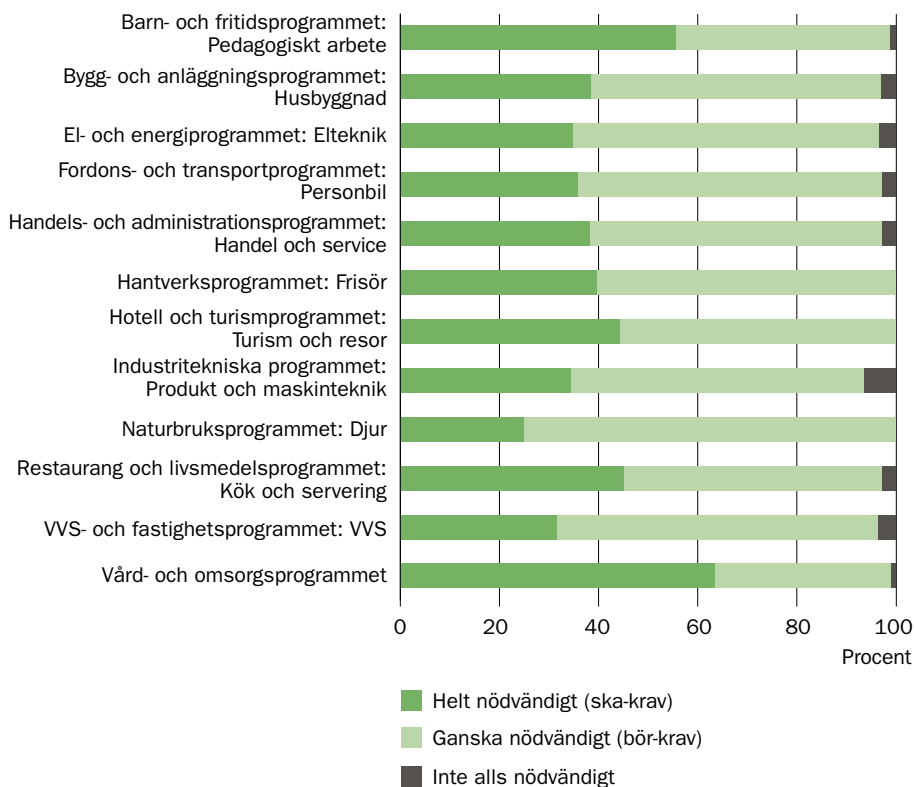

Diagram 16. Rektorerans syn på kompetenskrav vid nyanställningar – inriktnings-/ ämnesrelevant yrkeserfarenhet.

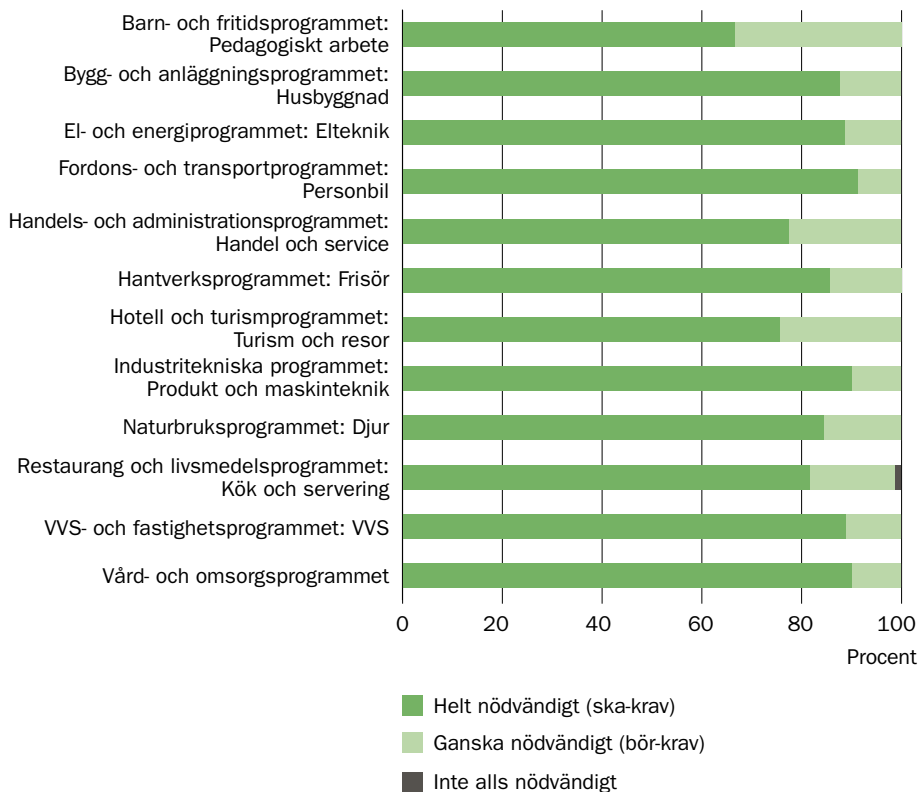

Diagram 17. Rektorerans syn på kompetenskrav vid nyanställningar – god arbetsmarknadskontakt.

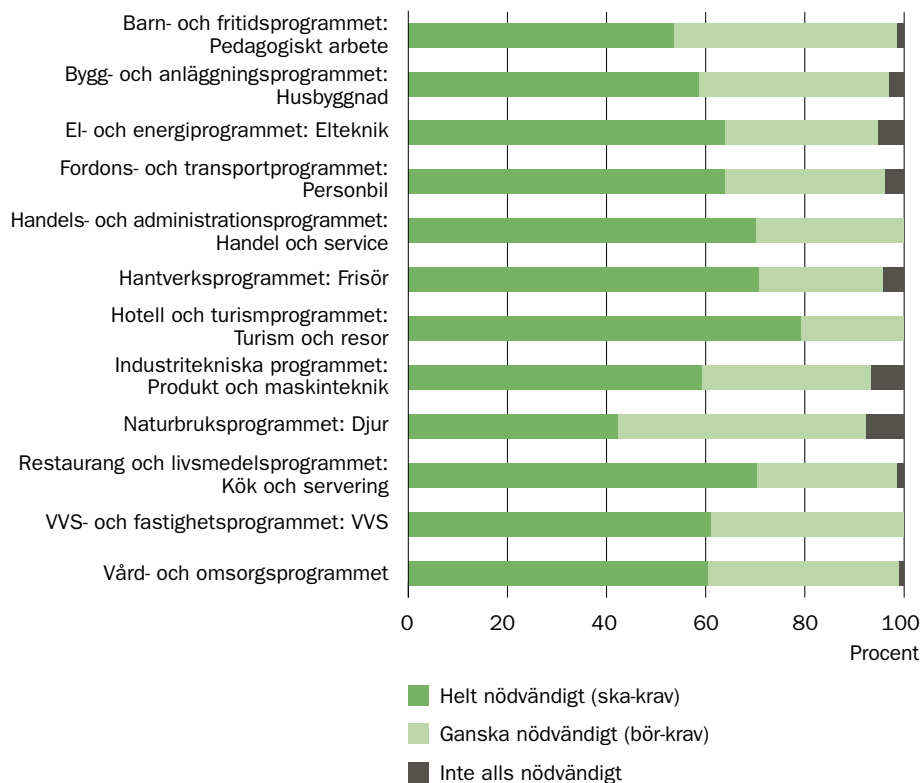
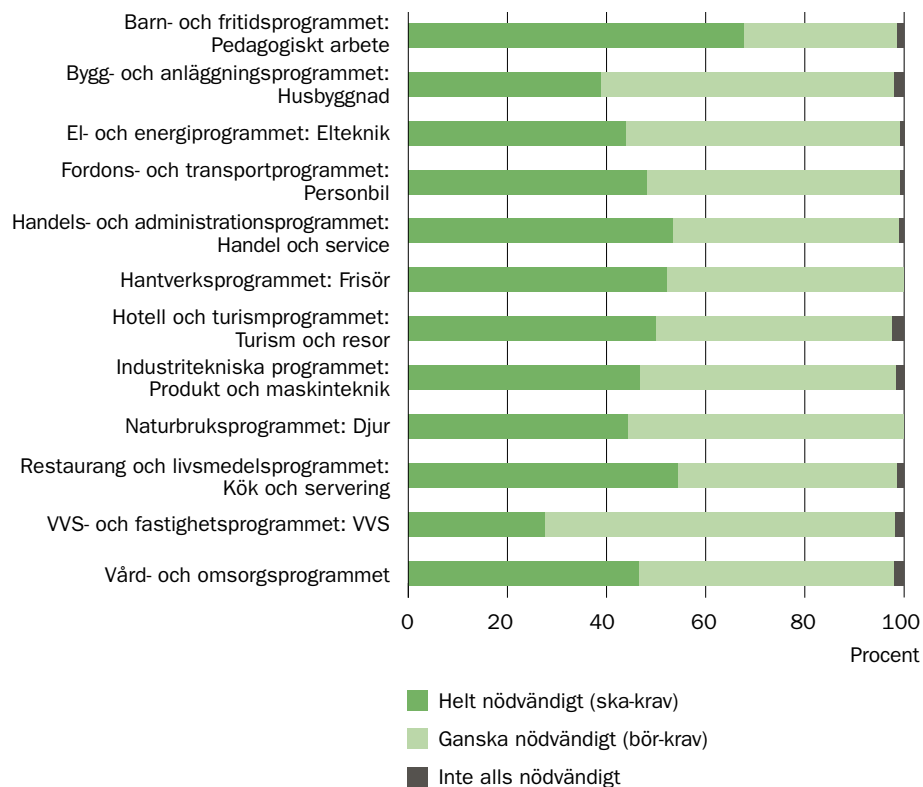

Diagram 18. Rektorerans syn på kompetenskrav vid nyanställningar – erfarenhet av arbete med ungdomar.

Det framgår att för samtliga inriktningar är det i högst utsträckning inriktnings- och ämnesrelevant yrkeserfarenhet samt god arbetslivskontakt som anses vara helt nödvändigt. Yrkeslärarutbildning och erfarenhet av arbete med ungdomar betraktas generellt vara mindre nödvändigt, det vill säga inte som ska-krav vid rekryteringar.

I en jämförelse mellan utbildningarna anses yrkeslärarutbildning vara viktigast på vård- och omsorgsprogrammet och på inriktningen *pedagogiskt arbete* på barn- och fritidsprogrammet. Svaren är i övrigt ganska lika för de övriga inriktningarna, där enbart mellan 30 och 40 procent svarat att yrkeslärarutbildning är helt nödvändigt.

Det framgår alltså att den låga andelen behöriga lärare – enligt redovisat i det föregående avsnittet – inte är den största kompetensförsörjningsfrågan ur rektorernas perspektiv, utan istället yrkeserfarenheten och arbetsmarknadskontakten.

Inga tydliga skillnader mellan fristående och offentliga skolor har visat sig bland svaren på frågan om kompetenskrav vid anställningar.

KAPITEL 5

Sammanfattande diskussion

5. Sammanfattande diskussion

Den här undersökningen har kartlagt tillgången på och behoven av yrkeslärare på gymnasieskolans olika yrkesprogram. Eftersom den nationella statistiken är otillräcklig för ändamålet har detta undersökts i form av en enkätundersökning riktad till gymnasieskolorna.

Inledningsvis ska sägas att den aktuella demografiska situationen med sedan länge minskande elevkullar i gymnasieskolan medför att behoven av yrkeslärare just nu är mindre än de kommer att vara om några år när elevkullarna blir större. Demografin vid denna undersöknings genomförande innebär att de viktigaste resultaten i rapporten inte rör det totala antalet lärare i förhållande till elevvolymerna, utan snarare de skillnader i lärartillgången som framgår mellan programmen och mellan programmens respektive inriktningar. Skillnader har också påvisats när det gäller vilka som undervisar på de olika programmen, när det gäller erfarenhet och meriter.

Rekryteringssituationen

Av undersökningens resultat framgår att få program och inriktningar avviker från den övergripande problembilden för lärarförsörjningen till yrkesämnen. Av resultaten framgår också att ett antal program har ett betydande rekryteringsbehov såväl i den aktuella situationen som på några års sikt. Efterfrågan är hög samtidigt som tillgången är låg. Detta gäller i synnerhet följande program:

- El- och energiprogrammet
- Industritekniska programmet
- VVS- och fastighetsprogrammet

Även *bygg- och anläggningsprogrammet* och *fordons- och transportprogrammet* uppvisar indikationer på brist samt ett ökande behov framöver. Några av dessa är program med stora elevvolymerna, vilket naturligtvis påverkar behovet av lärare. De stora inriktningarna på dessa program gäller dessutom yrkesområden inom vilka de potentiella yrkeslärarna har alternativa arbetsmarknader med relativt högre lönenivåer än läraryrkets. Samma förhållande, fast i motsatt riktning, kan vara en förklaring till att andra program har ett mer balanserat läge mellan tillgång och efterfrågan på yrkeslärare. Detta gäller följande program och inriktningar:

- Hantverksprogrammet: Frisör
- Barn och fritidsprogrammet: inriktningarna pedagogiskt arbete och fritid och hälsa
- Restaurang- och livsmedelsprogrammet: Kök och servering

Behovet av yrkeslärare påverkas naturligtvis i hög grad av elevernas intressen för olika utbildningar. Yrkesprogrammets olika inriktningar har ett mycket varierande elevunderlag. På de flesta av programmen är en eller två inriktningar dominerande vad avser elevernas inriktningsval. Denna ojämna fördelning av elever mellan inriktningarna innebär i praktiken att skolorna söker lärare som har kompetens att arbeta inom flera ämnen och ibland flera inriktningar. Detta kan ses som en följd av att den nya gymnasieskolans utbud av yrkesprogram inte

överensstämmer med tillgången på yrkeslärare med rätt kvalifikationer, vare sig vad avser de många olika inriktningarna eller elevernas intressen.³⁶

Yrkeslärarnas kvalifikationer

Vilka är det då som undervisar på de av gymnasieskolans yrkesprogram som har svårt att rekrytera lärare? Hur stor är omfattningen av undervisande lärare som inte är behöriga, och har de verksamma lärarna tillräckliga kvalifikationer? Av studien framkommer att det i hög grad är obehöriga lärare som undervisar på gymnasieskolans yrkesprogram. I synnerhet är det vanligt på de program där lärartillgången är låg. Andelen obehöriga lärare är väsentligt högre på skolor med enskild huvudman.

Det är ovanligt att nyrekryterade yrkeslärare har pedagogisk högskoleexamen när de anställs. Bristen på yrkeslärare beskrivs oftast utifrån prognoser och statistik baserat på antalet examinerade från yrkeslärarutbildningar, med fokus på lärarnas formella behörighet. Detta tar inte hänsyn till den faktiska situationen när det gäller tillgången till yrkeslärare. Naturligtvis är pedagogisk högskoleexamen viktig men det går inte att bortse från betydelsen av reella kompetenser. Ett tydligt resultat av studien är att rektorerna inte betraktar lärarnas behörighet som det viktigaste, utan istället deras erfarenheter och yrkes- och ämneskunskaper. Andelen behöriga lärare är således inte en högt prioriterad fråga ur rektorernas perspektiv. Att tillgången på behöriga sökande är låg innebär dessutom begränsade förutsättningar för att fortbilda lärare under pågående anställning.

Av de obehöriga verksamma lärarna är det många som är annan undervisande personal än yrkeslärare. Beträffande detta bör poängteras att annan personal än lärare inte nödvändigtvis är mindre lämpade för åtminstone de mer instruerande inslagen i yrkesutbildning. Att skolorna anlitar annan undervisande personal kan vara pragmatiskt och väl fungerande i en situation med svårigheter att hitta utbildade lärare – och dessutom högst legitimt för vissa av kursmomenten på många av programinriktningarna.

Är då lärarnas kvalifikationer tillräckliga, enligt skolornas bedömning? En indikation kring detta är att rektorerna i hög utsträckning svarat nej på enkätens fråga om de senaste genomförda rekryteringarna till fulla tillgodosett skolans kompetensbehov. Detta gäller i synnerhet nyanställda lärare till de programinriktningar där lärarbristen är högst: *VVS* på VVS- och fastighetsprogrammet; *produkt- och maskinteknik* på industritekniska programmet; *elteknik* på el- och energiprogrammet; samt *transport* på fordons- och transportprogrammet.

Det är anmärkningsvärt att många av rektorerna i undersökningen ger uttryck för att kompetensbehoven inte till fullo tillgodosetts vid de senaste rekryteringarna. Detta antyder att yrkeslärarbristen på vissa programinriktningar sträcker sig längre än otillräcklig tillgång på behöriga lärare. Bristen gäller även relevanta yrkeserfarenheter för de ämnen som tjänsterna omfattar.

Det bör poängteras att behoven kan vara allra störst på de skolor och program som inte alls har genomfört några rekryteringar, eftersom dessa kan ha haft svårt att ens hitta kandidater till sina yrkeslärartjänster. Det ska också

36. Detta har bekräftats i arbetet med Skolverkets referensskolor, samt i möten med Skolverkets kommunala referensgrupp.

poängteras att vissa skolor kanske inte alls erbjuder vissa inriktningar just på grund av otillräcklig tillgång på lärare.

Yrkeslärnarnas ålder och erfarenhet

Yrkeslärare är äldre än andra lärarkategorier. Genomsnittsåldern är 49 år, och de som arbetar sitt första år som lärare har i genomsnitt fyllt 40 år. Detta säger en del om förutsättningarna att värva yrkesverksamma personer till en lärarbana. Dessutom innebär den höga debutåldern att yrkeslärnarnas tjänstgöringstid blir kortare än andra lärares.

Det innebär också att det är viktigt att det ges förutsättningar för obehöriga lärare att få sin behörighet under tiden de arbetar som lärare. Möjligheter för yrkeslärares utbildning under läraranställning är av stor vikt om målet är att ha en pedagogiskt utbildad yrkeslärarkår. För detta syfte finns nu ett understöd-jande system i statsbidraget till kommunerna. Detta bidrag har dock hittills utnyttjats i begränsad utsträckning, sannolikt eftersom det är svårt för skolorna att hitta vikarier för de personer som behöver tjänstledighet för att komplettera sin lärarkompetens.

Lärare är yngre och har kortare lärarerfarenhet på skolor med enskild huvudman jämfört med skolor med offentlig huvudman. Detta beror sannolikt framför allt på att de enskilda skolorna har varit etablerade under kortare tid, samt att de tillsvidareanställda och mer erfarna lärarna tenderar att stanna kvar i sina anställningar på offentliga skolor. Omsättningen av lärare är högre på fristående skolor, som därför totalt sett har ett större rekryteringsbehov än offentliga skolor. Samtidigt är det förväntade ökande rekryteringsbehovet på grund av pensionsavgångar större på offentliga skolor eftersom yrkeslärnarna där är äldre.

Den långsiktiga försörjningen av yrkeslärare

Undersökningen visar att rektorerna förväntar sig ett ganska stort kvarstående eller växande behov av yrkeslärare på några års sikt, med påtagliga variationer mellan de olika programinriktningarna. Detta uttryckta behov ska betraktas som en kombination av olika förhållanden. Den förväntade ökningen av ungdomskullarna är förstås av stor betydelse, men behovet kan också påverkas av läraromsättningen och benägenheten att stanna i läraryrket, utvecklingen inom olika branschområden, samt skolornas planerade förändringar i utbildningsutbudet.

De små programinriktningarna står inför hot om nedläggning i vissa kommuner. För dessa är frågan om den fortsatta lärarförsörjningen sammanlänkad med frågan om inriktningarnas överlevnad. De minsta inriktningarna på gymnasieskolans yrkesprogram – exempelvis *trädgård* på naturbruksprogrammet och *ventilationsteknik* på VVS- och fastighetsprogrammet – är för skolorna i realiteten svåra att anordna och att bemanna med lärare som har tillräcklig ämneskompetens. Det sedan många år krympande elevunderlaget har inneburit en negativ spiral som förstärkt dessa svårigheter, och följden kan bli att skolorna lägger ner de minsta inriktningarna. Problematiken med lärarförsörjningen på inriktningar som har svårt att överleva behöver beaktas särskilt.

I ett system där anordnandet av yrkesutbildningar är så pass oregerat som i den svenska gymnasieskolan saknas kontrollmedel för lärarförsörjningen. Därför faller ansvaret på aktörerna på systemnivå att se till att tillgången på yrkeslärare är god, och att anordnandet av utbildningar anpassas efter möjligheten att genomföra utbildningar med tillräcklig kvalitet.

Bilagor

Bilaga 1. Programvis redovisning

I denna bilaga redovisas elevutvecklingen och behov respektive tillgång av yrkeslärare för respektive yrkesprogram. Denna redovisning inkluderar en jämförelse mellan programmens olika inriktningar. Syftet med den programvisa redovisningen är att erbjuda en så detaljerad bild som möjligt av yrkeslärartillgången inom de respektive programmen.

Uppgifterna i programredovisningen

Programmets utveckling

Behovet av yrkeslärare är i hög grad en fråga om elevutvecklingen på de respektive programmen och inriktningarna. Därför redovisas för varje program det totala antalet elever i årskurs 1 höstterminerna 2011, 2012 samt 2013. Dessutom redovisas antalet elever registrerade på de olika inriktningarna. Detta i årskurs 2, eftersom inriktningarna för de flesta program påbörjas i årskurs 2, och för att kunna följa förändringen mellan år 2012 och 2013.

Antalet kommuner där programmet ges presenteras som en uppgift på programmets utbredning. Detta enligt redovisningen i skolenhetsregistret per den 15 oktober höstterminen 2012 respektive 2013. I texten nämns även antalet skolenheter som ger respektive program. Förändringen mellan åren är i det fallet problematisk, eftersom den visar omfattningen av omorganisationer snarare än ett förändrat utbud.

Aktuellt rekryteringsbehov

Det aktuella rekryteringsbehovet, dvs. till och med år 2014, redovisas som procentuell förändring jämfört med det aktuella antalet yrkeslärartjänster vid tiden för enkäten. Exempelvis innebär 20 procent att två tjänster behöver rekryteras om man i dagsläget har tio anställda. Noll procent innebär inget rekryteringsbehov.

Då vissa inriktningar förekommer på få skolor och svarsfrekvensen för vissa inriktningar är relativt låg, vilket kan ha stor påverkan särskilt på den mindre inriktningarna, presenteras bara inriktningar där tio skolor eller fler lämnat svar och antalet tjänster på inriktningen överstiger 50 (i landet).

Rekryteringsbehov på tre års sikt

När det gäller rekryteringsbehovet av yrkeslärare på tre års sikt redovisas andelarna av rektorerna som i enkätsvaren bedömt att behovet kommer att öka, vara oförändrat respektive minska. Det finns en viss osäkerhet i denna redovisning som innebär att markeringar i gränsområdet mellan ”minska” och ”oförändrat” respektive mellan ”oförändrat” och ”öka” ska tolkas med försiktighet.

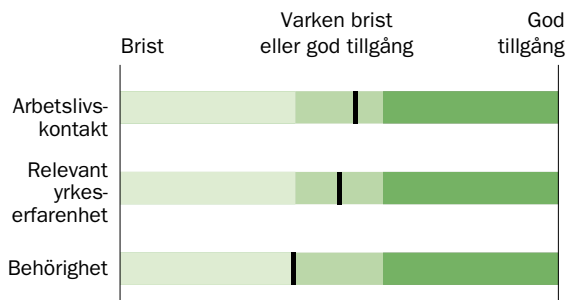
Även denna uppgift presenteras för inriktningar där tio eller flera skolor har svarat och antalet tjänster på inriktningen överstiger 50 i hela landet.

Vad de respektive rektorerna baserar bedömningen av rekryteringsbehovet på kan i viss mån variera. Det kan vara förhållanden som planer på omorganisation eller utfasning samt uppskattningar av elevintresset i rektorns upptagningsområde. Om tre år har elevkullarna börjat stiga efter många års nedgång, så den mest förväntade förändringen bör vara att behovet av yrkeslärare ökar.

Tillgången på sökande vid den senaste nyrekryteringen

De skolor som hade rekryterat personal under 2012/13 har i enkäten fått ta ställning till tillgången på sökande med olika former av meriter vid dessa rekryteringar. Denna tillgång redovisas som ett sammanvägt mått, beräknat som differensen mellan andelen som svarat ”god tillgång” och andelen som svarat ”brist”. Differensen varierar alltså mellan +100 och -100, där +100 innebär att samtliga svarat god tillgång. Området i staplarnas mitt markerar intervallet -20 till +20. Detta område representerar ett mellanläge mellan brist och tillgång. Det finns en viss osäkerhet i denna redovisning som innebär att markeringar nära gränserna till ”brist” och ”god tillgång” ska tolkas med försiktighet.

Exempel på presentation:

I kommentarerna för respektive program redovisas också andelarna av rektorerna som svarat ja eller nej på frågan om huruvida den senaste anställningen till fullo motsvarade skolans kompetensbehov. Eftersom alla skolor inte har rekryterat lärare till samtliga inriktningar kan inte detta presenteras för samtliga inriktningar, utan bara för inriktningar där minst 20 procent av de svarande skolorna har rekryterat.

För meriten arbetslivskontakt fanns svarsalternativet ”ej relevant”. Andelen som uppgav detta svar varierar men överstiger inte 15 procent av de svarande.³⁷

37. Av de redovisade inriktningarna hade inriktningen *produkt och maskinteknik* på Industritekniska programmet den högsta andelen som svarade ”ej relevant”: 15 procent. *Turism och resor*: 10 procent, *Automation* 9 procent, *Elteknik* 9 procent, *Övriga hantverk*: 8 procent, *Personbil*: 8 procent, *Pedagogiskt arbete*: 6 procent. För övriga inriktningar var andelen lägre än 5 procent. Andelarna ska tolkas med försiktighet eftersom det i de många fall rör sig om ett mindre antal rektorer som har rekryterat på de små inriktningarna.

Barn- och fritidsprogrammet

På barn- och fritidsprogrammet är eleverna koncentrerade främst till inriktningarna *fritid och hälsa* respektive *pedagogiskt arbete*. Dessa inriktningar har haft en stor elevminskning i årskurs två mellan höstterminerna 2012 och 2013, vilket är en följd av den stora minskningen av nybörjare året innan. Barn- och fritidsprogrammet fanns höstterminen 2013 på 221 skolenheter i 164 kommuner – tre skolenheter och en kommun fler än föregående läsår.

Barn och fritidsprogrammet är det yrkesprogram för vilket rektorer uttrycker lägst aktuellt behov av att rekrytera. När det gäller tillgången på kompetens vid rekryteringar till programmets två största inriktningar beskriver rektorerna en situation av vare sig brist eller god tillgång på sökande. Dessutom anger en stor majoritet – kring 80 procent – av rektorerna som rekryterade 2012/13 att den senaste rekryteringen uppfyllde skolans kompetensbehov.

Antal elever i årskurs 1

Antal elever i årskurs 1		Förändring mellan 2012 och 2013		Antal kommuner där programmet finns	
ht 12	ht 13	Antal	%	ht 12	ht 13
3 078	3 076	-2	-0,1	163	164

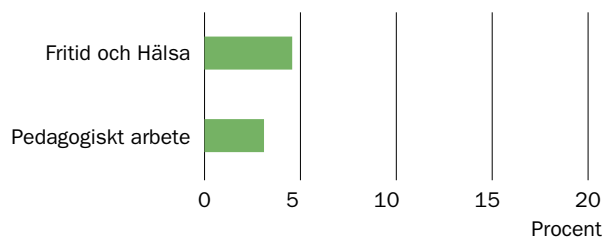
Antal elever i årskurs 2 per inriktning, höstterminerna 2012 och 2013

Inriktningar	Elever i årskurs 2		Förändring elevantal	
	ht 12	ht 13	Antal	%
Fritid och hälsa	1 124	875	-249	-22
Pedagogiskt arbete	1 781	1 503	-278	-16
Socialt arbete	382	355	-27	-7

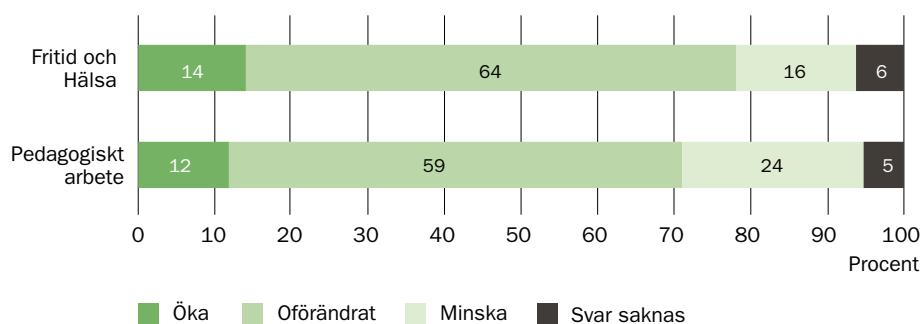
DIAGRAMREDOVISNING

För förklaringar, se s. 46–47.

Rektorernas angivna rekryteringsbehov av yrkeslärare under 2014, som andel av det aktuella antalet tjänster. 0 procent= inget rekryteringsbehov.

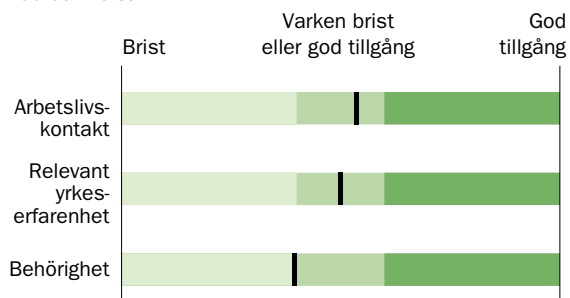
Rektorernas bedömning av hur rekryteringsbehovet kommer att utvecklas på tre års sikt. Procentuell fördelning av svaren per inriktning.

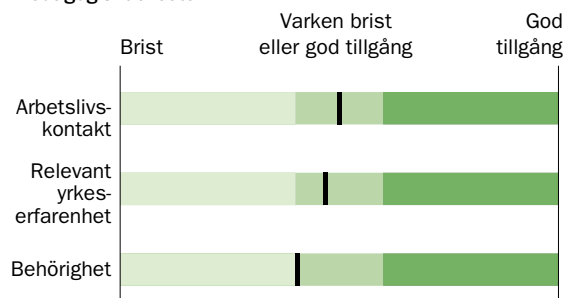
Tillgången på sökande vid nyrekryteringar av yrkeslärare

Diagrammen nedan visar hur rektorerna beskriver tillgången på sökande med tre olika former av meriter vid nyrekryteringar till programmets två största inriktningar inför eller under läsåret 2013/14. Meriterna som det gäller är arbetslivskontakt, relevant yrkeserfarenhet samt behörighet.

Fritid och hälsa

Pedagogiskt arbete

Bygg- och anläggningsprogrammet

Bygg- och anläggningsprogrammet är ett av de största yrkesprogrammen i gymnasieskolan. Eleverna är huvudsakligen koncentrerade till inriktningen *husbyggnad*. De övriga inriktningarna har ett väsentligt mindre antal elever, och inriktningen *plåtslageri* är mycket liten.

Programmet har haft en stor minskning av antalet elever sedan starten höstterminen 2011. Höstterminen 2013 gavs bygg- och anläggningsprogrammet på 231 skolenheter i 163 kommuner. Året innan gavs programmet på 236 skolenheter i 165 kommuner.

För bygg- och anläggningsprogrammet uttrycker rektorerna relativt stora rekryteringsbehov av yrkeslärare. Det aktuella lärarbehovet är minst för den dominerande inriktningen husbyggnad, men på tre års sikt bedöms behoven på denna inriktning öka på nära 40 procent av de svarande skolorna.

När det gäller tillgången på kompetens vid de senaste rekryteringarna redovisas i det följande de tre största av programmets inriktningar. Av detta framgår att det varit svårt att bemanna inriktningarna med behöriga lärare.

I SCB:s Arbetskraftsbarometern 2013 uttrycker arbetsgivare som har anställda med byggutbildning att det råder brist på yrkeserfarna. Detta bidrar sannolikt till en ökad brist på yrkeserfarna sökande till lärartjänster i bygg- och anläggningsämnen.

Antal elever i årskurs 1

Antal elever i årskurs 1		Förändring mellan 2012 och 2013		Antal kommuner där programmet finns	
ht 12	ht 13	Antal	%	ht 12	ht 13
5 128	4 532	-596	-11,6	165	163

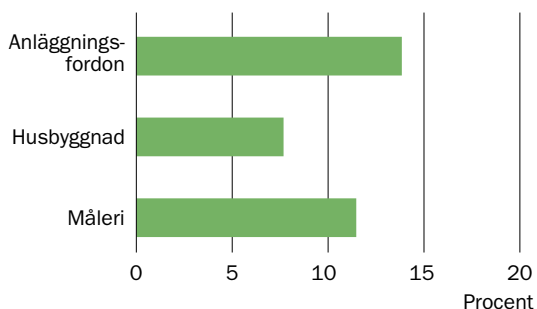
Antal elever i årskurs 2 per inriktning, höstterminerna 2012 och 2013

Inriktningar	Elever i årskurs 2		Förändring elevantal	
	ht 12	ht 13	Antal	%
Anläggningsfordon	455	355	-100	-22
Husbyggnad	3 413	2 981	-432	-13
Mark och anläggning	306	316	+10	+3
Måleri	733	695	-38	-5
Plåtslageri	231	195	-36	-16

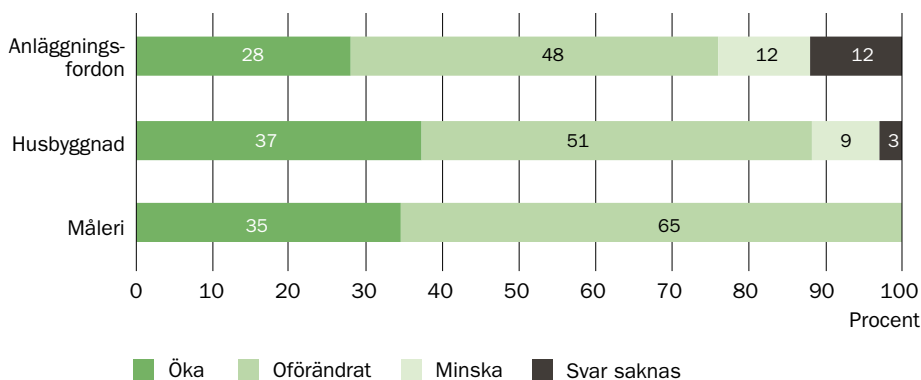
DIAGRAMREDOVISNING

För förklaringar, se s. 46–47.

Rektorernas angivna rekryteringsbehov av yrkeslärare under 2014, som andel av det aktuella antalet tjänster. 0 procent= inget rekryteringsbehov.

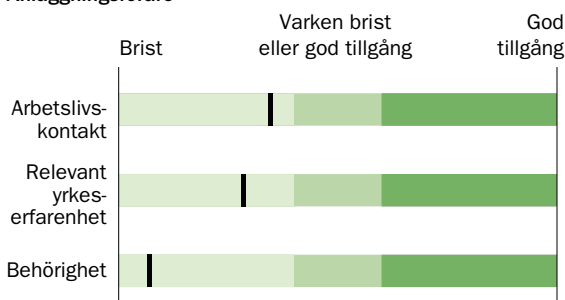
Rektorernas bedömning av hur rekryteringsbehovet kommer att utvecklas på tre års sikt. Procentuell fördelning av svaren per inriktning.

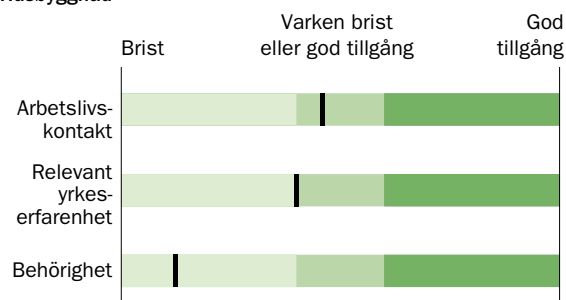
Tillgången på sökande vid nyrekryteringar av yrkeslärare

Diagrammen nedan visar hur rektorerna beskriver tillgången på sökande med tre olika former av meriter vid nyrekryteringar inför eller under läsåret 2013/14. Meriterna som det gäller är arbetslivskontakt, relevant yrkeserfarenhet samt behörighet.

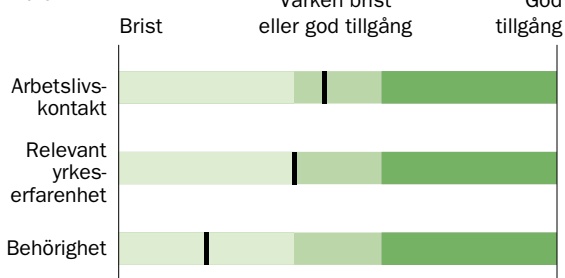
Anläggningsföreläsare

Husbyggnad

Måleri

El- och energiprogrammet

El- och energiprogrammet är ett av de största yrkesprogrammen i gymnasieskolan. Det är också det program som är mest spritt i landet: läsåret 2013/14 erbjöds programmet på 290 skolenheter i 172 kommuner – tre kommuner fler än året innan. Programmets största inriktning – *elteknik* – har dessutom ett oförändrat elevantal i årskurs 2 mellan höstterminerna 2012–2013.

El- och energiprogrammet är ett program för vilket rektorerna uttrycker stora behov av att rekrytera yrkeslärare, i synnerhet på några års sikt. Beskrivningen av det senaste årets rekryteringar visar också att tillgången på behöriga lärare är mycket liten, liksom tillgången på personer med relevant yrkeserfarenhet. I relation till det stora elevantalet på programmet kan detta betecknas som särskilt problematiskt.

På arbetsmarknaden i stort har det under flera år varit gynnsamt läge för yrkeserfarna inom flera yrkeskategorier med koppling till el- och energiprogrammet.³⁸ Detta förstärker svårigheterna att rekrytera yrkeslärare.

Antal elever i årskurs 1

Antal elever i årskurs 1		Förändring mellan 2012 och 2013		Antal kommuner där programmet finns	
ht 12	ht 13	Antal	%	ht 12	ht 13
5 259	4 966	-293	-5,6	169	172

Antal elever i årskurs 2 per inriktning, höstterminerna 2012 och 2013

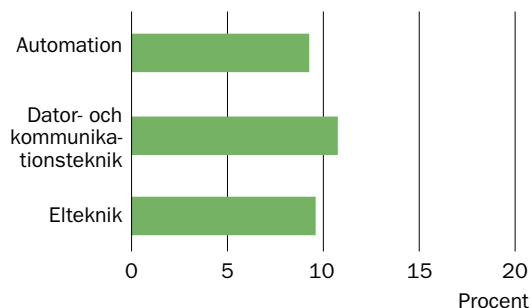
Inriktningar	Elever i årskurs 2		Förändring elevantal	
	ht 12	ht 13	Antal	%
Automation	511	535	+24	+5
Dator- och kommunikationsteknik	1 584	1 409	-175	-11
Elteknik	2 551	2 538	-13	-1
Energiteknik	133	128	-5	-4

38. Detta gäller för personer med styr- och regleringsteknisk, tele- och elektronikteknisk samt elektrikerutbildningar. Källa: Arbetskraftsbarometern 2013.

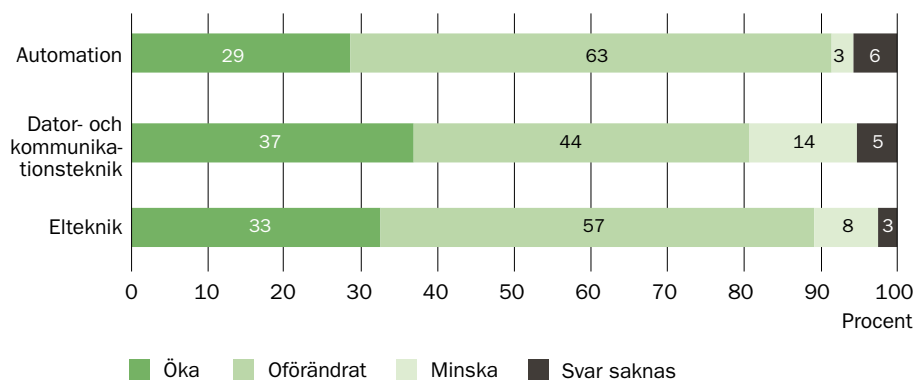
DIAGRAMREDOVISNING

För förklaringar, se s. 46–47.

Rektorernas angivna rekryteringsbehov av yrkeslärare under 2014, som andel av det aktuella antalet tjänster. 0 procent= inget rekryteringsbehov.

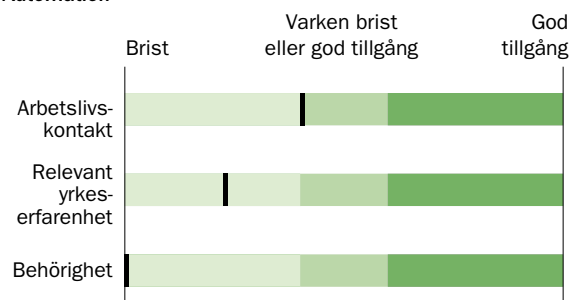
Rektorernas bedömning av hur rekryteringsbehovet kommer att utvecklas på tre års sikt. Procentuell fördelning av svaren per inriktning.

Tillgången på sökande vid nyrekryteringar av yrkeslärare

Diagrammen nedan visar hur rektorerna beskriver tillgången på sökande med tre olika former av meriter vid nyrekryteringar till programmets tre största inriktningar inför eller under läsåret 2013/14. Meriterna som det gäller är arbetslivskontakt, relevant yrkeserfarenhet samt behörighet.

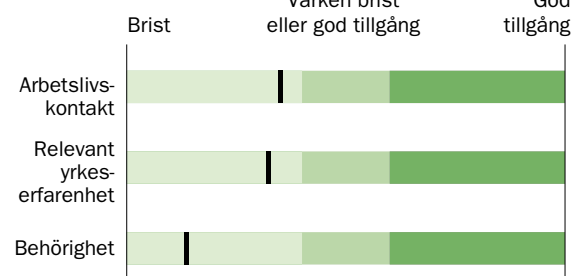
Automation

Dator- och kommunikationsteknik

Elteknik

Fordons- och transportprogrammet

Fordons- och transportprogrammet är det tredje största av yrkesprogrammen, med drygt 11 000 elever läsåret 2013/14. Elevantalet har bara minskat marginellt mellan höstterminerna 2012 och 2013.

De två inriktningarna *transport* respektive *personbil* samlar den absoluta huvuddelen av eleverna på programmet. Övriga inriktningar är små, i synnerhet *godshantering*.

Höstterminen 2013 fanns programmet på 213 skolenheter i 156 kommuner. Behovet av yrkeslärare till programmet är stort och förväntas av rektorerna att öka. Tillgången på sökande till yrkeslärartjänster vid det senaste årets rekryteringar visar att det är svårt att få tag på behöriga yrkeslärare till programmets två stora inriktningar. Över 30 procent av de rektorer som genomfört rekryteringar svarar nej på frågan om kompetensbehoven till fullo tillgodosetts vid senaste rekryteringen.

Antal elever i årskurs 1

Antal elever i årskurs 1		Förändring mellan 2012 och 2013		Antal kommuner där programmet finns	
ht 12	ht 13	Antal	%	ht 12	ht 13
3 860	3 755	-105	-2,7	157	156

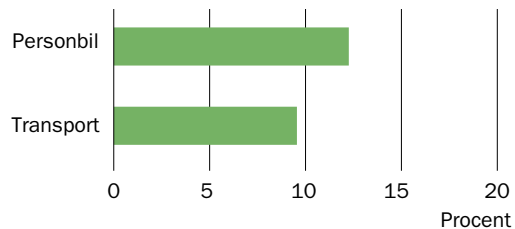
Antal elever i årskurs 2 per inriktning, höstterminerna 2012 och 2013

Inriktningar	Elever i årskurs 2		Förändring elevantal	
	ht 12	ht 13	Antal	%
Godshantering	57	18	-39	-68
Karosseri och lackering	207	194	-13	-6
Lastbil och mobila maskiner	366	368	+2	+1
Personbil	1 344	1 177	-167	-12
Transport	1 682	1 634	-48	-3

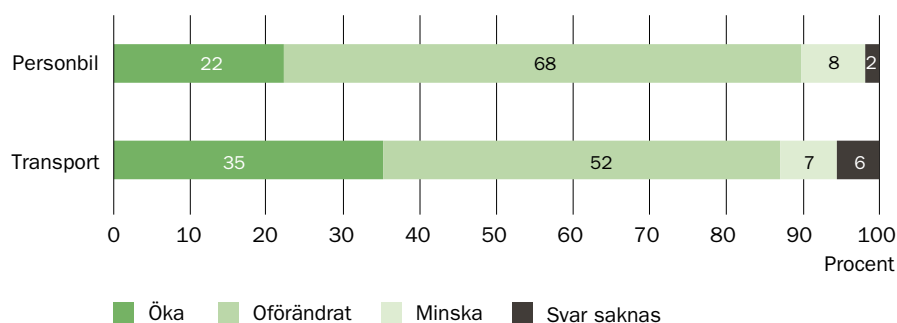
DIAGRAMREDOVISNING

För förklaringar, se s. 46–47.

Rektorernas angivna rekryteringsbehov av yrkeslärare under 2014, som andel av det aktuella antalet tjänster. 0 procent= inget rekryteringsbehov.

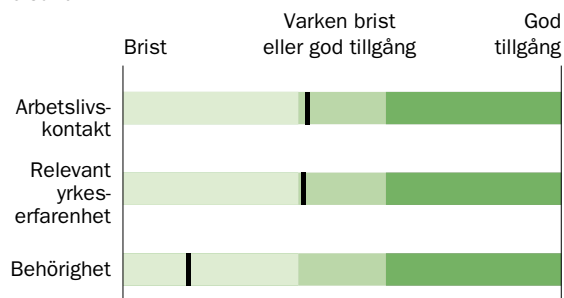
Rektorernas bedömning av hur rekryteringsbehovet kommer att utvecklas på tre års sikt. Procentuell fördelning av svaren per inriktning.

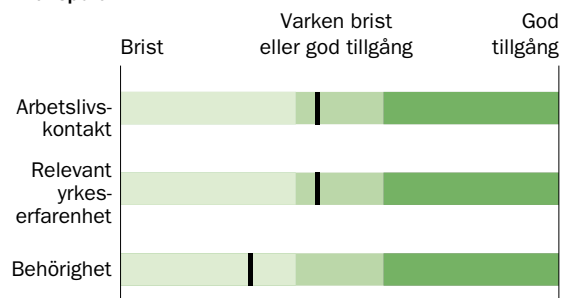
Tillgången på sökande vid nyrekryteringar av yrkeslärare

Diagrammen nedan visar hur rektorerna beskriver tillgången på sökande med tre olika former av meriter vid nyrekryteringar till programmets två största inriktningar inför eller under läsåret 2013/14. Meriterna som det gäller är arbetslivskontakt, relevant yrkeserfarenhet samt behörighet.

Personbil

Transport

Handels- och administrationsprogrammet

Handels- och administrationsprogrammet fanns på 233 skolenheter i 153 kommuner höstterminen 2013, vilket innebär att det är det näst mest spridda yrkesprogrammet trots att det elevmässigt tillhör de mellanstora. Eleverna väljer huvudsakligen inriktningen *handel och service*, medan programmets andra inriktning *administrativ service* är mycket liten.

Tillgången på yrkeslärare vid det senaste årets rekryteringar har enligt rektorerna varken varit god eller dålig, men det råder en brist på behöriga yrkeslärare. Andelen av rektorerna som anser att den senaste rekryteringen uppfyllde skolans kompetensbehov är 60 procent.

Antal elever i årskurs 1

Antal elever i årskurs 1		Förändring mellan 2012 och 2013		Antal kommuner där programmet finns	
ht 12	ht 13	Antal	%	ht 12	ht 13
2 836	2 656	-180	-6,3	152	153

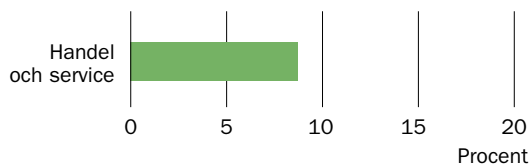
Antal elever i årskurs 2 per inriktning, höstterminerna 2012 och 2013

Inriktningar	Elever i årskurs 2		Förändring elevantal	
	ht 12	ht 13	Antal	%
Administrativ service	340	211	-129	-38
Handel och service	2 584	2 207	-377	-15

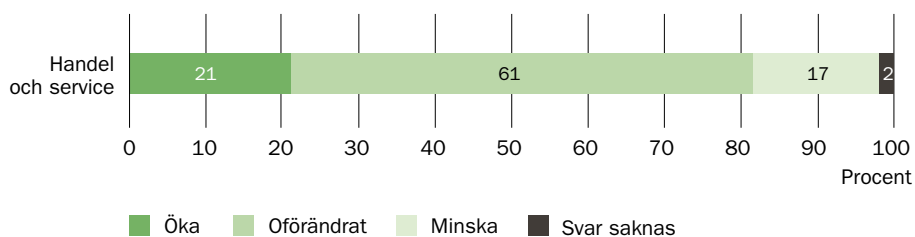
DIAGRAMREDOVISNING

För förklaringar, se s. 46–47.

Rektorernas angivna rekryteringsbehov av yrkeslärare under 2014, som andel av det aktuella antalet tjänster. 0 procent= inget rekryteringsbehov.

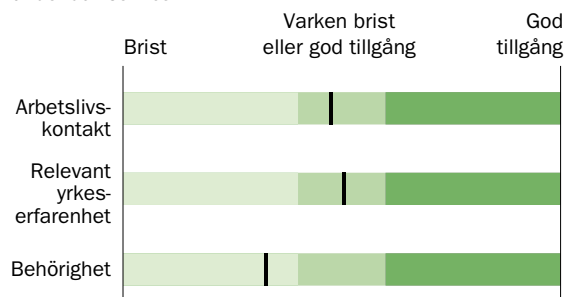
Rektorernas bedömning av hur rekryteringsbehovet kommer att utvecklas på tre års sikt. Procentuell fördelning av svaren per inriktning.

Tillgången på sökande vid nyrekryteringar av yrkeslärare

Diagrammet nedan visar hur rektorerna beskriver tillgången på sökande med tre olika former av meriter vid nyrekryteringar till inriktningen *handel och service* inför eller under läsåret 2012/13. Meriterna som det gäller är arbetslivskontakt, relevant yrkeserfarenhet samt behörighet.

Handel och service

Hantverksprogrammet

På hantverksprogrammet är de två största inriktningarna *frisör* respektive *övriga hantverk*. Programmet har mellan hösten 2012 och hösten 2013 haft en stor elevminskning. Detta kan delvis bero på – eller vara en anledning till – att programmet gavs i färre kommuner det senare läsåret. Hantverksprogrammet fanns hösten 2013 på 210 skolenheter i 106 kommuner – en minskning från 214 enheter i 109 kommuner.

I jämförelse med övriga program uttrycker rektorerna för hantverksprogrammet ett måttligt rekryteringsbehov av yrkeslärare. Lsåret 2013/14 är det nära nog balans mellan behov och efterfrågan på programmet totalt sett. Bara beträffande inriktningen *övriga hantverk* uttrycks ett behov att rekrytera, ett behov som dessutom av många rektorer förväntas bestå eller öka. Det är osäkert vilken typ av hantverkslärare som behovet gäller då denna inriktning innehåller en mängd mycket små hantverksområden, även om de flesta eleverna är samlade i utbildningarna hår- respektive makeupstylist. Vid rekryteringar av yrkeslärare till denna inriktning under läsåret 2013/14 ger rektorerna beskrivningen att det råder stor brist på behöriga yrkeslärare. Bara vid drygt hälften av dessa rekryteringar anser rektorerna att skolans kompetensbehov tillgodosetts. Det sistnämnda gäller även rekryteringar till inriktningen *frisör*.

Antal elever i årskurs 1

Antal elever i årskurs 1		Förändring mellan 2012 och 2013		Antal kommuner där programmet finns	
ht 12	ht 13	Antal	%	ht 12	ht 13
3 070	2 627	-443	-14,4	109	106

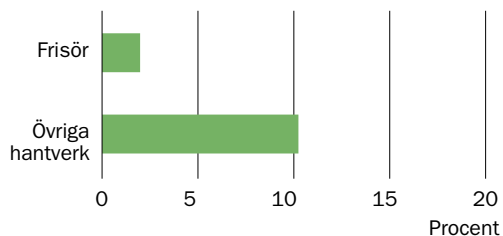
Antal elever i årskurs 2 per inriktning, höstterminerna 2012 och 2013

Inriktningar	Elever i årskurs 2		Förändring elevantal	
	ht 12	ht 13	Antal	%
Finsnickeri	249	148	-101	-41
Florist	252	168	-84	-33
Frisör	1 328	1 124	-204	-15
Textil design	239	199	-40	-17
Övriga hantverk	1 332	1 108	-224	-17

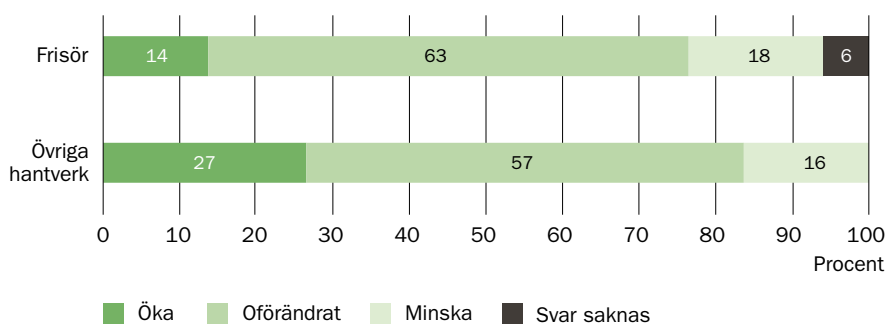
DIAGRAMREDOVISNING

För förklaringar, se s. 46–47.

Rektorernas angivna rekryteringsbehov av yrkeslärare under 2014, som andel av det aktuella antalet tjänster. 0 procent= inget rekryteringsbehov.

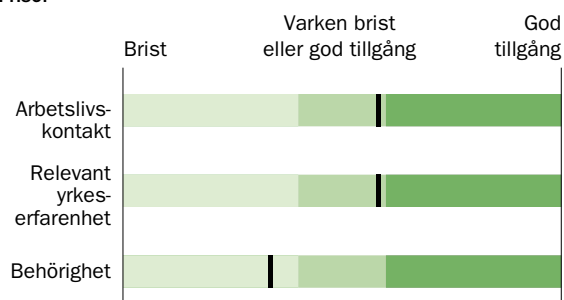
Rektorernas bedömning av hur rekryteringsbehovet kommer att utvecklas på tre års sikt. Procentuell fördelning av svaren per inriktning.

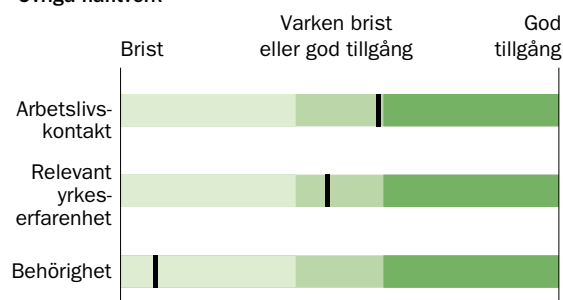
Tillgången på sökande vid nyrekryteringar av yrkeslärare

Diagrammen nedan visar hur rektorerna beskriver tillgången på sökande med tre olika former av meriter vid nyrekryteringar till programmets två största inriktningar inför eller under läsåret 2013/14. Meriterna som det gäller är arbetslivskontakt, relevant yrkeserfarenhet samt behörighet.

Frisör

Övriga hantverk

Hotell- och turismprogrammet

Hotell- och turismprogrammet är det näst minsta av yrkesprogrammen med drygt 3 900 elever läsåret 2013/14. Hötsterminen 2013 fanns programmet på 126 skolenheter fördelade på 93 kommuner, vilket är oförändrat jämfört med ett år tidigare. Innehållet i detta program präglas i hög utsträckning av vilken typ av turistnäringar som finns i de olika regionerna. Därför är det svårt att ge en bild av det generella lärarbehovet på riksnivå.

Vid rekryteringar av yrkeslärare till inriktningen hotell och konferens under läsåret 2013/14 uttrycker rektorerna en relativt sett mindre brist på sökande med rätt kompetenser, jämfört med många övriga inriktningar på yrkesprogrammen.

Antal elever i årskurs 1

Antal elever i årskurs 1		Förändring mellan 2012 och 2013		Antal kommuner där programmet finns	
ht 12	ht 13	Antal	%	ht 12	ht 13
1 352	1 292	-60	-4,4	93	93

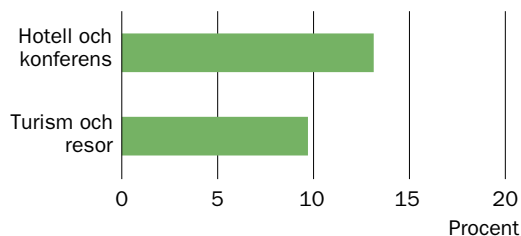
Antal elever i årskurs 2 per inriktning, höstterminerna 2012 och 2013

Inriktningar	Elever i årskurs 2		Förändring elevantal	
	ht 12	ht 13	Antal	%
Hotell och konferens	520	380	-140	-27
Turism och resor	731	598	-133	-18

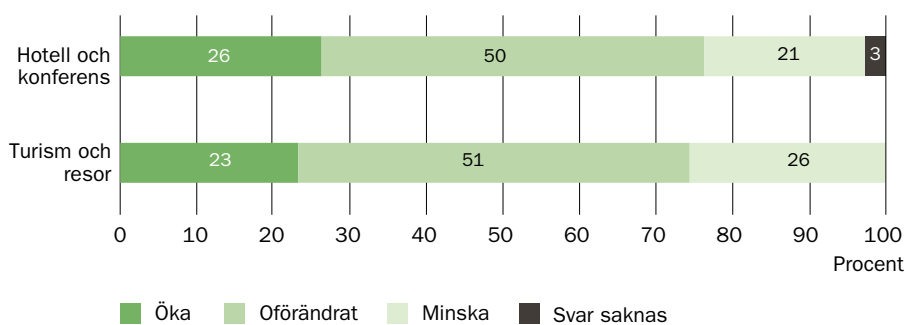
DIAGRAMREDOVISNING

För förklaringar, se s. 46–47.

Rektorernas angivna rekryteringsbehov av yrkeslärare under 2014, som andel av det aktuella antalet tjänster. 0 procent= inget rekryteringsbehov.

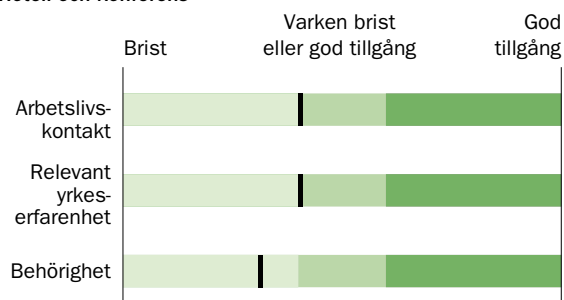
Rektorernas bedömning av hur rekryteringsbehovet kommer att utvecklas på tre års sikt. Procentuell fördelning av svaren per inriktning.

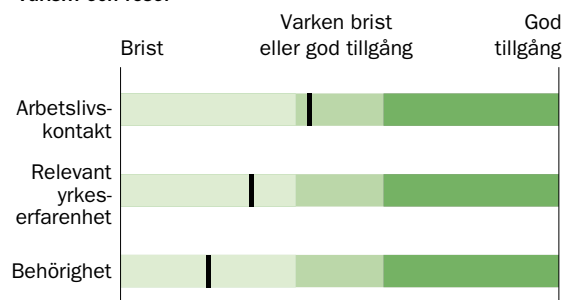
Tillgången på sökande vid nyrekryteringar av yrkeslärare

Diagrammet nedan visar hur rektorerna beskriver tillgången på sökande med tre olika former av meriter vid nyrekryteringar till inriktningen *hotell och konferens* inför eller under läsåret 2013/14. Meriterna som det gäller är arbetslivskontakt, relevant yrkeserfarenhet samt behörighet.

Hotell och konferens

Turism och resor

Industritekniska programmet

Industritekniska programmet hade lite drygt 5 500 elever läsåret 2013/14. De flesta av eleverna väljer inriktningarna *svetsteknik* respektive *produkt och maskinteknik*. Den sistnämnda inriktningen har dessutom haft en elevökning mellan 2012 och 2013. De andra två inriktningarna *processteknik* respektive *driftsäkerhet och underhåll* är små. Höstterminen 2013 fanns programmet på 186 skolenheter i 150 kommuner, vilket var oförändrat jämfört med ett år tidigare. Inriktningen processteknik gavs i bara sex kommuner och driftsäkerhet och underhåll gavs i 25 kommuner.

För det industritekniska programmet uttrycker rektorerna problem med lärarförsörjningen till de två största inriktningarna. Det finns rekryteringsbehov både i dagsläget och på tre års sikt. Till inriktningen har det varit brist på lärare med rätt kompetenser, och dessutom beskriver bara drygt en tredjedel av de rektorer som genomfört rekryteringar det senaste året att de lärare som anställts uppfyller kompetensbehoven.

Antal elever i årskurs 1

Antal elever i årskurs 1		Förändring mellan 2012 och 2013		Antal kommuner där programmet finns	
ht 12	ht 13	Antal	%	ht 12	ht 13
1 968	1 654	-314	-16,0	150	150

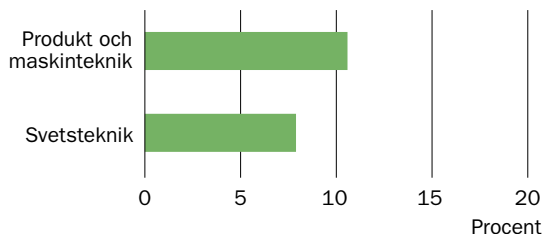
Antal elever i årskurs 2 per inriktning, höstterminerna 2012 och 2013

Inriktningar	Elever i årskurs 2		Förändring elevantal	
	ht 12	ht 13	Antal	%
Driftsäkerhet och underhåll	176	142	-34	-19
Processteknik	53	61	+8	+15
Produkt och maskinteknik	772	841	+69	+9
Svetsteknik	724	716	-8	-1

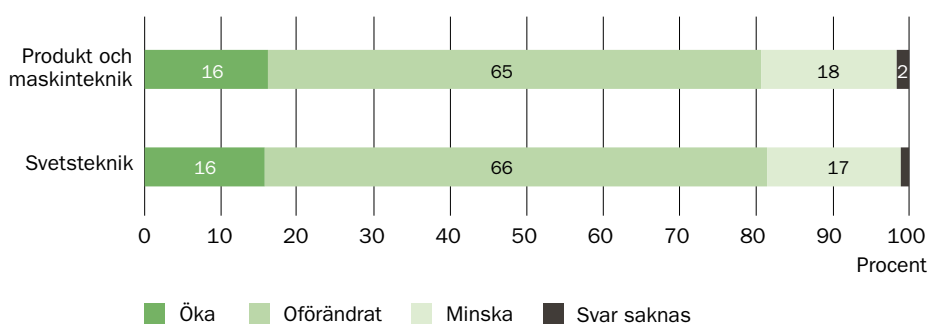
DIAGRAMREDOVISNING

För förklaringar, se s. 46–47.

Rektorernas angivna rekryteringsbehov av yrkeslärare under 2014, som andel av det aktuella antalet tjänster. 0 procent= inget rekryteringsbehov.

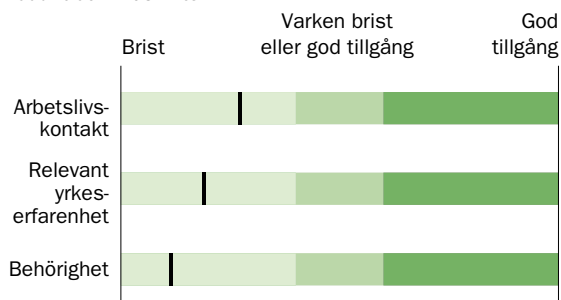
Rektorernas bedömning av hur rekryteringsbehovet kommer att utvecklas på tre års sikt. Procentuell fördelning av svaren per inriktning.

Tillgången på sökande vid nyrekryteringar av yrkeslärare

Diagrammet nedan visar hur rektorerna beskriver tillgången på sökande med tre olika former av meriter vid nyrekryteringar till inriktningen *produkt- och maskinteknik* inför eller under läsåret 2013/14. Meriterna som det gäller är arbetslivskontakt, relevant yrkeserfarenhet samt behörighet.

Produkt och maskinteknik

Naturbruksprogrammet

På naturbruksprogrammet har inriktningen *djur* flest elever, medan inriktningen *trädgård* är mycket liten. Hösten 2013 fanns programmet på 122 skolenheter i enbart 85 kommuner, vilket gör detta till det yrkesprogram som har minst geografisk spridning över landet. Antalet kommuner som gav programmet hösten 2012 var 88.

Naturbruksprogrammets skogsinriktning bedöms av rektorerna ha stora rekryteringsbehov på tre års sikt, även om elevantalet på denna inriktning är begränsat. Även den största inriktningen, djur, bedöms i hög grad ha ökande eller oförändrat (högt) rekryteringsbehov. Vid det senaste årets nyrekryteringar av yrkeslärare till djurinriktningen var tillgången god på personer med relevant kompetens, och denna inriktning är en av få av yrkesprogrammets inriktningar för vilken rektorerna inte upplever att det råder en tydlig brist på behöriga sökande.

Antal elever i årskurs 1

Antal elever i årskurs 1		Förändring mellan 2012 och 2013		Antal kommuner där programmet finns	
ht 12	ht 13	Antal	%	ht 12	ht 13
2 930	2 807	-123	-4,2	88	85

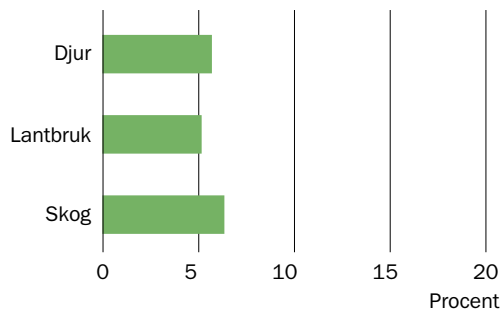
Antal elever i årskurs 2 per inriktning, höstterminerna 2012 och 2013

Inriktningar	Elever i årskurs 2		Förändring elevantal	
	ht 12	ht 13	Antal	%
Djur	1 834	1 613	-221	-12
Lantbruk	473	413	-60	-13
Skog	487	453	-34	-7
Trädgård	78	55	-23	-29

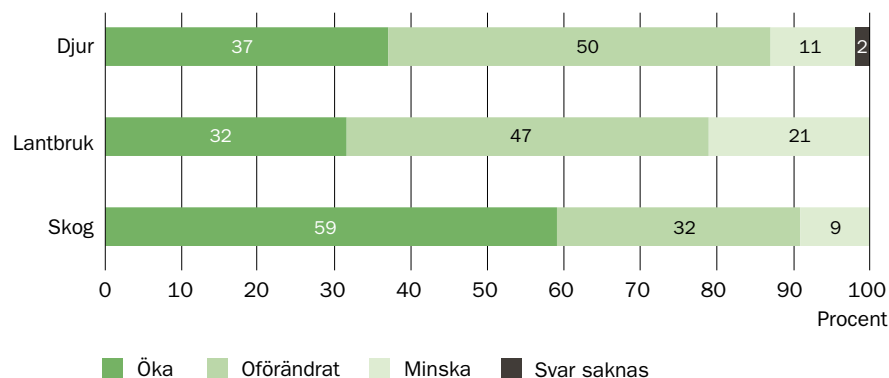
DIAGRAMREDOVISNING

För förklaringar, se s. 46–47.

Rektorernas angivna rekryteringsbehov av yrkeslärare under 2014, som andel av det aktuella antalet tjänster. 0 procent= inget rekryteringsbehov.

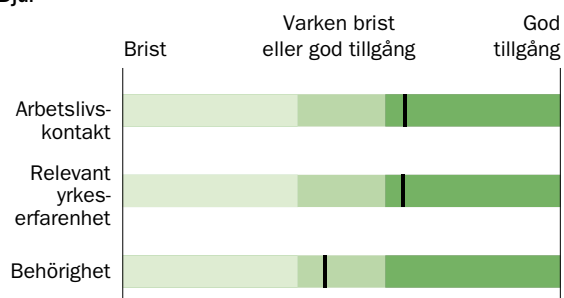
Rektorernas bedömning av hur rekryteringsbehovet kommer att utvecklas på tre års sikt. Procentuell fördelning av svaren per inriktning.

Tillgången på sökande vid nyrekryteringar av yrkeslärare

Diagrammen nedan visar hur rektorerna beskriver tillgången på sökande med tre olika former av meriter vid nyrekryteringar till inriktningen *djur* inför eller under läsåret 2013/14. Meriterna som det gäller är arbetslivskontakt, relevant yrkeserfarenhet samt behörighet.

Djur

Restaurang- och livsmedelsprogrammet

Hösten 2013 gavs restaurang- och livsmedelsprogrammet på 162 skolenheter i 129 kommuner. Ett år tidigare, hösten 2012, gavs det på 167 skolenheter i 132 kommuner.

Inriktningen *färskvaror, delikatesser och catering* hör till de absolut minsta inriktningarna på yrkesprogrammen och var 2013 begränsat till enbart 14 skolenheter. Den dominerande inriktningen *kök och servering* hade en stor elevminskning i årskurs två mellan höstterminerna 2012 och 2013, vilket hänger samman med den stora minskningen av nybörjare året innan.

En dryg fjärdedel av rektorerna bedömer att rekryteringsbehovet kommer att öka på tre års sikt. Tillgången på sökande med relevant kompetens till yrkeslärartjänster till kök och servering har varit relativt god.

Antal elever i årskurs 1

Antal elever i årskurs 1		Förändring mellan 2012 och 2013		Antal kommuner där programmet finns	
ht 12	ht 13	Antal	%	ht 12	ht 13
2 486	2 275	-211	-8,5	132	129

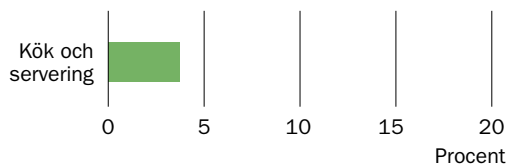
Antal elever i årskurs 2 per inriktning, höstterminerna 2012 och 2013

Inriktningar	Elever i årskurs 2		Förändring elevantal	
	ht 12	ht 13	Antal	%
Bageri och konditori	461	425	-36	-8
Färskvaror, delikatess och catering	51	9	-42	-82
Kök och servering	1 971	1 530	-441	-22

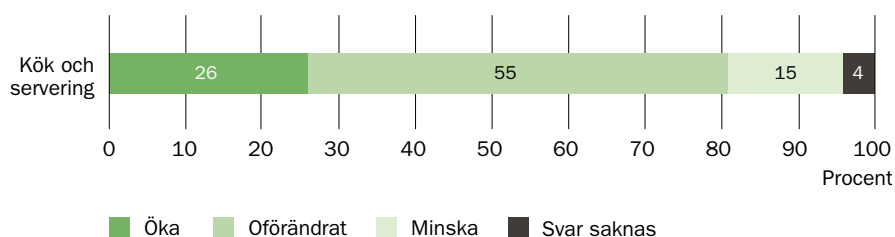
DIAGRAMREDOVISNING

För förklaringar, se s. 46–47.

Rektorernas angivna rekryteringsbehov av yrkeslärare under 2014, som andel av det aktuella antalet tjänster. 0 procent= inget rekryteringsbehov.

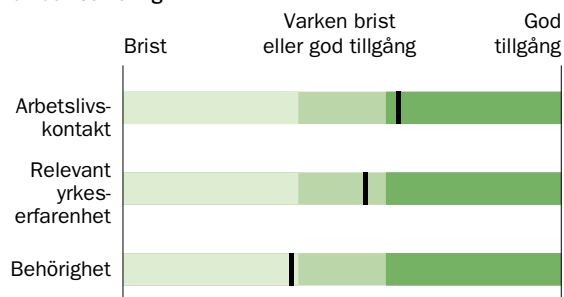
Rektorernas bedömning av hur rekryteringsbehovet kommer att utvecklas på tre års sikt. Procentuell fördelning av svaren per inriktning.

Tillgången på sökande vid nyrekryteringar av yrkeslärare

Diagrammet nedan visar hur rektorerna beskriver tillgången på sökande med tre olika former av meriter vid nyrekryteringar till inriktningen *Kök och servering* inför eller under läsåret 2013/14. Meriterna som det gäller är arbetslivskontakt, relevant yrkeserfarenhet samt behörighet.

Kök och servering

VVS- och fastighetsprogrammet

VVS- och fastighetsprogrammet är det minsta av gymnasieskolans yrkesprogram. Inriktningen VVS har det dominerande elevantalet. *Ventilationsteknik* tillhör yrkesprogrammets minsta inriktningar och höstterminen 2013 erbjöds den i bara nio kommuner. Som helhet fanns programmet på 126 skolenheter i 87 kommuner – två kommuner färre än hösten 2012.

På VVS- och fastighetsprogrammet uttrycker rektorerna ett stort aktuellt rekryteringsbehov av yrkeslärare på den största inriktningen VVS. Nära nio av tio rektorer bedömer dessutom att detta behov kommer att kvarstå eller öka på tre års sikt.

Vid nyanställningar under det senaste året beskriver rektorerna en stor brist på behöriga lärare till VVS-inriktningen. Dessutom svarar 60 procent av rektorerna nej på frågan om skolans kompetensbehov uppfyllts vid senaste rekryteringen.

Antal elever i årskurs 1

Antal elever i årskurs 1		Förändring mellan 2012 och 2013		Antal kommuner där programmet finns	
ht 12	ht 13	Antal	%	ht 12	ht 13
1 390	1 242	-148	-10,65	85	87

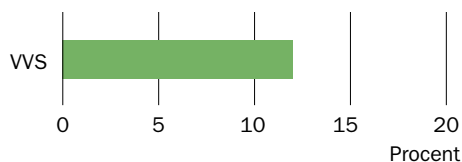
Antal elever i årskurs 2 per inriktning, höstterminerna 2012 och 2013

Inriktningar	Elever i årskurs 2		Förändring elevantal	
	ht 12	ht 13	Antal	%
Fastighet	78	88	+10	+13
Kyl- och värmepumpsteknik	115	90	-25	-22
Ventilationsteknik	34	22	-12	-35
VVS	1 053	910	-143	-14

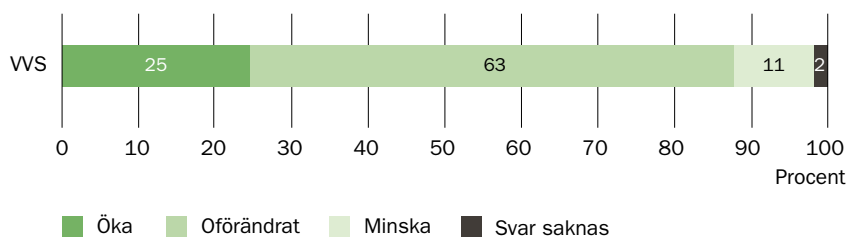
DIAGRAMREDOVISNING

För förklaringar, se s. 46–47.

Rektorernas angivna rekryteringsbehov av yrkeslärare under 2014, som andel av det aktuella antalet tjänster. 0 procent= inget rekryteringsbehov.

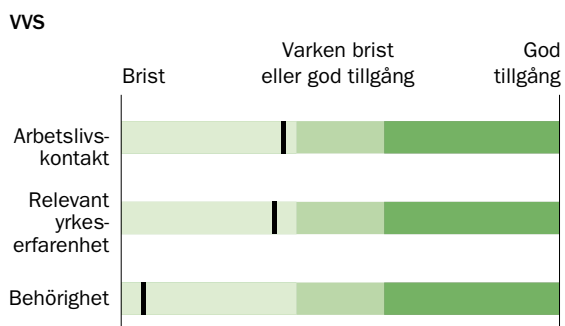

Rektorernas bedömning av hur rekryteringsbehovet kommer att utvecklas på tre års sikt. Procentuell fördelning av svaren per inriktning.

Tillgången på sökande vid nyrekryteringar av yrkeslärare

Diagrammet nedan visar hur rektorerna beskriver tillgången på sökande med tre olika former av meriter vid nyrekryteringar till inriktningen VVS inför eller under läsåret 2013/14. Meriterna som det gäller är arbetslivskontakt, relevant yrkeserfarenhet samt behörighet.

Vård- och omsorgsprogrammet

Vård- och omsorgsprogrammet har inga valbara inriktningar. Höstterminen 2013 fanns programmet i 150 kommuner och på 204 skolenheter – vilket är en ökning av antalet enheter med åtta och antalet kommuner med tre sedan höstterminen 2012. Antalet elever i årskurs 1 har också ökat något, till skillnad från alla andra yrkesprogram.

Rektorerna uttrycker ett aktuellt behov av nyrekrytering av yrkeslärare till vård- och omsorgsprogrammet på nio procent av den nuvarande lärarstyrkan. Nära samtliga av de svarande förväntar att detta behov kommer att vara oförändrat eller öka på tre års sikt.

Vid de senaste rekryteringarna av yrkeslärare till programmet beskriver rektorerna en brist på sökande med behörighet. Mer än 75 procent av de svarande svarar dock ja på frågan om kompetensbehoven tillgodosetts vid dessa rekryteringar.

Antal elever i årskurs 1

Antal elever i årskurs 1		Förändring mellan 2012 och 2013		Antal kommuner där programmet finns	
ht 12	ht 13	Antal	%	ht 12	ht 13
3 142	3 250	108	+3,4	147	150

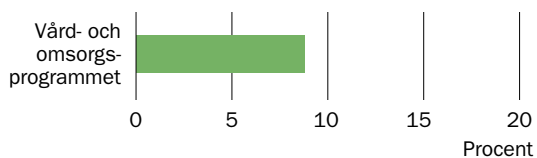
Antal elever i årskurs 2 per inriktning, höstterminerna 2012 och 2013

Inriktningar	Elever i årskurs 2		Förändring elevantal	
	ht 12	ht 13	Antal	%
Vård och omsorg	3 078	2 967	-111	-4

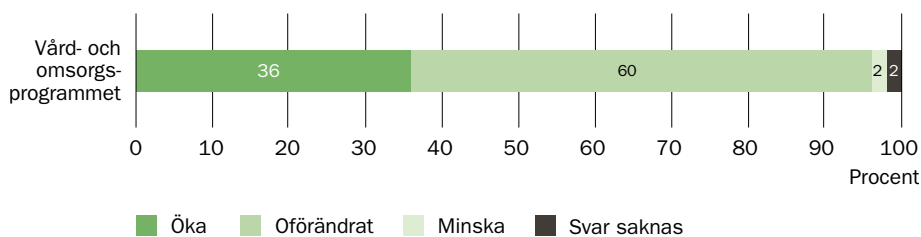
DIAGRAMREDOVISNING

För förklaringar, se s. 46–47.

Rektorernas angivna rekryteringsbehov av yrkeslärare under 2014, som andel av det aktuella antalet tjänster. 0 procent= inget rekryteringsbehov.

Rektorernas bedömning av hur rekryteringsbehovet kommer att utvecklas på tre års sikt. Procentuell fördelning av svaren per inriktning.

Tillgången på sökande vid nyrekryteringar av yrkeslärare

Diagrammet nedan visar hur rektorerna beskriver tillgången på sökande med tre olika former av meriter vid nyrekryteringar till vård och omsorgsprogrammet inför eller under läsåret 2013/14. Meriterna som det gäller är arbetslivskontakt, relevant yrkeserfarenhet samt behörighet.

Vård och omsorg

Bilaga 2. Undersökningens tillförlitlighet

Population

Populationen, dvs. de objekt som vi vill kunna dra slutsatser om, utgjordes av alla 744 skolor med elever i yrkesprogram höstterminen 2012 som fortfarande var aktiva höstterminen 2013.³⁹ Denna *rampopulation* hämtades från Skolenhetsregistret den 5 november 2013. Undersökningen genomfördes som en totalundersökning, det vill säga inget urval gjordes.

Ramtäckning

Täckningsfel, under- och övertäckning, innebär i detta fall att population och rampopulation inte helt stämmer överens. Undertäckning innebär att vissa objekt som ingår i populationen saknas i rampopulationen. Övertäckning innebär att objekt som inte ingår i populationen ändå finns i rampopulationen. Att använda bra och uppdaterade register är ett sätt att minska täckningsfelen. I denna undersökning använde vi skolenhetsregistret som ram. Ramens aktualitet avser 5 november 2013.

Undertäckning i rampopulationen

Enkäten genomfördes mellan december 2013 och februari 2014. Ramen för enkäten togs fram innan dess att elevstatistik för 2013 var framställd. På grund av att populationen var ett år gammal finns det täckningsproblem. Vissa skolenheter har utgått från enkätens rampopulation beroende på omorganisationer mellan oktober 2012 och oktober 2013; skolor som delats upp i nya skolenheter. Dessa omorganiserade skolenheter hade vid tidpunkten inte kopplats till någon elevstatistik. Därför gick det inte att veta om de hade elever på yrkesprogram eller ej. I efterhand har det gått att uppskatta den undertäckning som detta resulterade i.

Ungefär 120 skolenheter fler var registrerade i elevstatistiken för oktober 2013 än de 744 som ingick i rampopulationen. De skolenheter som utgör undertäckningen är i högre utsträckning offentlig än enskild huvudman. Detta tyder på att det främst är omorganisationer av kommunala skolor som har resulterat i den konstaterade undertäckningen.

Andra orsaker till bristande matchningen mellan enkätdata och registerdata kan vara att rektorer inte fyllt i enkäten för samtliga inriktningar under sitt ansvarsområde, att rektorernas svar inte följer gränserna för den organisatoriska enhet som huvudmannen fastställt, eller att rektorer bytt roll och deras ansvarsområden höstterminen 2013 inte längre stämmer överens med registeruppgifterna från 2012.

39. Uppgifterna bygger på skolornas elevrapportering. En skola anses ha en inriktning om en eller flera elever rapporterats med inriktningens studievägskod.

Svarsbortfall och ramtäckning per inriktning

Av de skolenheter som fick enkäten svarade 67 procent. För frågorna som är specifika för inriktningar ska bortfallet betraktas per inriktning, dvs. så att antalet enkätsvar med en viss inriktning relateras till antalet förekomster av inriktningen i populationen. Tabellen nedan visar svarsfrekvenserna per inriktning och relationen mellan de skolenheter som kom med i populationen samt de som utgör undertäckningen.

Tabell 1. Svarsstatistik för enkätstudien. Per inriktning.

Inriktning	Antal svar i enkäten	Antal skolenheter i enkätens ram ⁴⁰	Svarsandel (%)	Uppdaterad ram från elevstatistik okt 2013	Antalet svarande som andel av den uppdaterade ramen (%)	Ramtäckningen som andel av populationen (%)
Fritid och hälsa	64	113	57	134	48	84
Pedagogiskt arbete	76	145	52	171	44	85
Socialt arbete	23	49	47	59	39	83
Anläggningsfordon	25	46	54	54	46	85
Husbyggnad	102	162	63	191	53	85
Mark och anläggning	25	54	46	68	37	79
Måleri	55	97	57	115	48	84
Plåtslageri	12	42	29	55	22	76
Automation	35	53	66	68	51	78
Dator- och kommunikationsteknik	57	117	49	135	42	87
Elteknik	120	178	67	211	57	84
Energiteknik	23	25	92	29	79	86
Godshantering	9	14	64	16	56	88
Karosseri och lackering	21	45	47	51	41	88
Lastbil och mobila maskiner	31	60	52	72	43	83
Personbil	108	161	67	182	59	88
Transport	54	87	62	100	54	87
Administrativ service	19	43	44	53	36	81
Handel och service	109	188	58	219	50	86
Finsnickeri	17	32	53	40	43	80
Florist	24	53	45	55	44	96
Frisör	51	89	57	104	49	86
Textil design	13	24	54	32	41	75
Övriga hantverk	49	81	60	119	41	68
Hotell och konferens	38	56	68	69	55	81
Turism och resor	43	73	59	85	51	86
Driftsäkerhet och underhåll	19	20	95	25	76	80
Processteknik ⁴¹	11	5	>100	6	>100	83
Produkt och maskinteknik	62	95	65	114	54	83
Svetsteknik	70	116	60	139	50	83
Djur	54	91	59	99	55	92
Lantbruk	19	35	54	38	50	92
Skog	22	35	63	35	63	100
Trädgård	7	16	44	19	37	84
Bageri och konditori	32	54	59	66	48	82
Färskvaror, delikatesser och catering	8	10	80	14	57	71
Kök och servering	73	129	57	152	48	85
Fastighet	21	31	68	35	60	89
Kyl- och värmepumpsteknik	8	16	50	19	42	84
Ventilationsteknik	3	7	43	9	33	78
VVS	57	96	59	105	54	91
Vård- och omsorgsprogrammet	103	175	59	204	50	86

40. 31 skolenheter hade inte rapporterat några specificerade inriktningar för eleverna.

41. För inriktningen *processteknik* svarade 11 skolenheter. I enkätens population fanns dock enligt elevstatistiken endast 5 skolor som hade inriktningen. Det rör sig om en mycket liten inriktning, både sett till förekomsten och till antalet elever. Därför är det möjligt att överrapporteringen i enkäten beror på att flera skolor har resurser att ge inriktningen och kanske planerar att göra detta även om de i nuläget inte har några elever. Även för inriktningen *driftsäkerhet och underhåll* där 19 skolor av 20 har svarat för inriktningen är det troligt att fler har svarat utöver dem som faktiskt har elever på inriktningen.

Viktberäkning

Normalt används *viktning* för att kompensera för bortfall vid undersökningar där ramen ska återspegla populationen. Inför resultatbearbetningen i den här undersökningen har dock inte viktning kunnat användas för att räkna upp enkätsvaren till hela populationen. Detta på grund av undertäckningen enligt redovisat ovan. Det blir osäkert att använda vikter då matchningen mellan enkätdata och registerdata är bristfällig.

Anpassningar

Ovanstående innebär att vissa av undersökningens resultat kan vara otillförlitliga, i synnerhet för de små inriktningarna. Av den anledningen presenteras huvudsakligen resultat på programnivå eller för programmens större inriktningar.

Bilaga 3. Enkäten

Instruktioner för att fylla i enkäten

Enkäten fylls i per programinriktning. Detta innebär att du i den inledande listan över program och inriktningar markerar den första av inriktningarna som just nu ges under ditt rektorsansvar, och klickar på knappen ”Gå vidare” på raden för den inriktningen. Därpå följer ett antal frågor att besvara för den inriktningen. När dessa frågor är besvarade återkommer listan med program och inriktningar. Du markerar då nästa inriktning som just nu ges under ditt rektorsansvar, och klickar på knappen ”gå vidare”. Samma frågor upprepas att besvara även för denna inriktning.

Detta upprepas tills du besvarat frågorna för alla de inriktningar som just nu ges under ditt rektorsansvar.

När du besvarat frågorna för samtliga aktuella inriktningar trycker du på knappen: ”Alla inriktningar besvarade, gå vidare”.

Du får då ett par sista avslutande frågor att besvara. När du gjort det klickar du på knappen ”Enkäten besvarad, sänd till SCB”.

Tack för ditt deltagande!

Frågor per inriktning

Instruktioner för att besvara de följande frågorna:

Frågorna avser samtliga anställda som undervisar på inriktningen, oavsett anställningsform, tjänstebeteckning etc.

Med yrkeslärare avses all personal som undervisar i yrkesämnena, alltså inte enbart de som benämns som ”lärare”.

Med ”behöriga yrkeslärare” avses lärare som antingen har yrkeslärarutbildning, eller annan lärarutbildning i kombination med relevant yrkeserfarenhet.

Personer som arbetar deltid på olika inriktningar delas upp i procent av tjänsten, så att inte samma person räknas som heltid på flera inriktningar. En person med halvtidstjänst beskrivs som 0,5 tjänster.

En tjänst räknas som en tjänst, oavsett om den för närvarande är bemannad av vikarie.

Fråga 1.

Hur många heltidstjänster som yrkeslärare finns för närvarande på inriktningen?

_____ tjänster

Av dessa tjänster:

- a. Hur många är bemannade av behöriga yrkeslärare? _____ tjänster
- b. Hur många är bemannade av ej behöriga lärare
(dvs. instruktörer och liknande)? _____ tjänster

Fråga 2. (om >0 på frågan 1b)

Angående de tjänster som inte för närvarande är bemannade av behöriga lärare:

- a. Hur många av dessa benämns instruktörer? _____ tjänster
- b. Hur många av dessa har under läsåret 2012/13 påbörjat en utbildning
för att bli behöriga? _____ tjänster
- c. För hur många av dessa planeras under det närmaste läsåret att påbörja
en yrkeslärarutbildning? _____ tjänster

Fråga 3.

- a. Hur många yrkeslärare inom inriktningen har slutat (permanent eller för
längre tjänstledighet) under läsåret 12/13?

_____ tjänster (om noll eller blankt: fråga 3b hoppas över)

- b. Av vilka orsaker har yrkeslärare slutat under läsåret 2012/13?

Pensionsavgång: antal tjänster: _____

Byte till lärarjobb på annan skola: antal tjänster: _____

Byte till annat arbete än lärare: antal tjänster: _____

Tjänstledig för utbildning: antal tjänster: _____

Andra orsaker: antal tjänster _____

Vet ej: antal tjänster _____

Fråga 4.

Följande frågor handlar om nyrekryteringar, ej omflyttningar eller förändrade tjänster.

Med begreppet *rekrytering* avses rekrytering oavsett anställningsform.

I begreppet *yrkeslärare* ingår alla undervisande tjänster.

- a. Hur många yrkeslärare har ni behov av att nyrekrytera till denna inriktning
fram t.o.m. hösten 2014? _____ tjänster

- b. Hur många yrkeslärare har nyrekryterats till denna inriktning inför eller under läsåret 2012/13? _____ tjänster
(om noll eller blankt: fråga 4c–4f hoppas över, direkt till fråga 5)
- c. Hur många av de yrkeslärare som rekryterades inför eller under läsåret 2012/13 var behöriga för inriktningen? _____ tjänster
- d. Hur många av de yrkeslärare som rekryterades inför eller under läsåret 2012/13 var annan undervisande personal (instruktörer eller liknande)? _____ tjänster
- e. Vid dessa nyrekryteringar inför eller under läsåret 2012/13,

Hur var tillgången på sökande...

... med behörighet för inriktningen?

- God tillgång på sökande
 Varken god tillgång eller brist på sökande
 Brist på sökande

... med inriktnings-/ämnesrelevant yrkeserfarenhet?

- God tillgång på sökande
 Varken god tillgång eller brist på sökande
 Brist på sökande

... med god arbetsmarknadskontakt (t.ex. för en välfungerande APL)?

- God tillgång på sökande
 Varken god tillgång eller brist på sökande
 Brist på sökande
 Inte relevant

- f. Vid den senaste genomförda rekryteringen, fick ni tag på en person som till fullo uppfyllde era behov, till exempel utifrån de tre ovan nämnda kriterierna?

Ja / Nej

(Plats för ytterligare kommentarer kopplade till nyanställningar.)

Fråga 5.

Hur bedömer ni att er skolas rekryteringsbehov inom den aktuella inriktningen kommer att förändras på 1 års respektive 3 års sikt?

1 års sikt

- öka
 vara oförändrat
 minska

3 års sikt

- öka
 vara oförändrat
 minska

(Plats för ytterligare kommentarer:)

Fråga 6.

Inför en anställning av yrkeslärare till den aktuella inriktningen, hur nödvändigt är...

...yrkeslärarutbildning

- Inte alls nödvändigt
- Ganska nödvändigt (bör-krav)
- Helt nödvändigt (ska-krav)

**...god arbetsmarknadskontakt
(t.ex. för en välfungerande APL)?**

- Inte alls nödvändigt
- Ganska nödvändigt (bör-krav)
- Helt nödvändigt (ska-krav)

...inriktnings-/ämnesrelevant yrkeserfarenhet

- Inte alls nödvändigt
- Ganska nödvändigt (bör-krav)
- Helt nödvändigt (ska-krav)

...erfarenhet av arbete med ungdomar

- Inte alls nödvändigt
- Ganska nödvändigt (bör-krav)
- Helt nödvändigt (ska-krav)

Fråga 7.

Beskriv tillgången på APL, och eventuella svårigheter med APL, för den aktuella inriktningen.⁴²

Fråga 8. (fråga för samtliga inriktningar)

Kommer lärarlegitimation vara av stor betydelse för er när ni anställer yrkeslärare i framtiden? Kommentera gärna.

Ja / Nej / Vet ej / kan inte bedöma

(Plats för kommentar.)

⁴² Denna fråga har använts för en separat studie om tillgången på APL.

Referenser

SCB 2013, *Arbetskraftsbarometern '13*, Rapport 2013:3

Skolverket 2013, *Skolor och elever i gymnasieskolan, läsåret 2012/13*,
Dnr 71-2013:28

Skolverket 2013b, *Tillgången på yrkeslärare*, Rapport 396

Skolverket 2014a, *Elever i gymnasieskolan läsåret 2013/14*, Dnr 2014:00035

Skolverket 2014b, *Nationella program*, Rapport 412.

Den här rapporten ingår i redovisningen av Skolverkets löpande uppdrag att följa upp och analysera den reformerade gymnasieskolan, Gy 2011. Rapporten beskriver tillgång och efterfrågan på yrkeslärare till gymnasieskolans yrkesprogram, utifrån svaren på en enkätstudie riktad till rektorer på gymnasieskolor.

Rapporten vänder sig till politiker och tjänstemän på nationell och lokal nivå, samt till andra som är intresserade av utvecklingen i den reformerade gymnasieskolan.

Skolverket

www.skolverket.se